

KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRMENİN ETKİLİLİĞİNİ ARTIRMAK İÇİN
POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ PROJESİ

KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME YOLUYLA EĞİTİM DESTEK MODELİ KILAVUZU

TOHUM OTİZM VAKFI
Cumhuriyet Mahallesi
Abide-i Hüriyet Caddesi
39, Şişli 34380 İstanbul
www.tohumotizm.org.tr

İSTANBUL İL MİLLÎ
EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
Ankara Caddesi No 2
Cağaloğlu Fatih İstanbul
www.istanbul.meb.gov.tr

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

SABANCI ÜNİVERSİTESİ
Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul
www.erg.sabanciuniv.edu

SABANCI VAKFI
HİBE PROGRAMLARI
KAPSAMINDA DESTEKLENMEKTEDİR

ERG
EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

SABANCI VAKFI
HİBE PROGRAMLARI
KAPSAMINDA DESTEKLENMEKTEDİR

YAYINA HAZIRLAYANLAR
ÖZGÜL GÜREL
CANA TÜLÜŞ
MERVE GÖKTALAY

Bu doküman Sabancı Vakfı Hibe Programı'nın mali katkısı ile hazırlanmıştır.
Bu belgenin içeriğinden sadece Tohum Otizm Vakfı (TOHUM) ve Eğitim Reformu Girişimi (ERG) sorumludur ve bu içerik herhangi bir şekilde Sabancı Vakfı'nın görüş veya tutumunu yansıtmaz.

YAPIM MYRA
KOORDİNASYON **RAUF KÖSEMEN, ENGİN DOĞAN,**
YAYIN KİMLİÇİ VE KAPAK TASARIMI **TÜLAY DEMİRCAN**
SAYFA UYGULAMA **GÜLDEREN R. ERBAŞ**
BASKI ÖNCESİ HAZIRLIK KOORDİNASYONU **NERGİS KORKMAZ,**
BASKI **İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.**
ATATÜRK CAD. GÖL SOK. NO:1 YENİBOSNA BAĞÇELİEVLER/İSTANBUL
T: 0212 656 49 97

Ekim 2011

KAYNAŖTIRMA/BÜTÜNLEŖTİRMEİN ETKİLİLİĞİNİ ARTIRMAK İÇİN
POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ PROJESİ

KAYNAŖTIRMA/BÜTÜNLEŖTİRME YOLUYLA EĞİTİM DESTEK MODELİ KILAVUZU

PROJE YÜRÜTÜCÜSÜ TOHUM TÜRKİYE OTİZM ERKEN TANI VE EĞİTİM VAKFI

Tohum Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı, otizm ve diğer yaygın gelişim bozukluğu olan çocukların erken tanıların konulması, özel eğitimle topluma kazandırılmalarına öncülük edilmesi ve bu hizmetlerin yurt çapında yaygınlaştırılması amacıyla 2003 yılında kurulan, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur.

Kurulduğu günden bu yana Milli Eğitim Bakanlığı'yla işbirliği içinde 2.000 öğretmene hizmet-içi eğitim vermiş, Sağlık Bakanlığı'yla işbirliği içinde yürütülen Otizm Tarama Projesi kapsamında 1.250 sağlık personeline otizm konusunda eğitim vermiş; ayrıca 46.000 çocuğu otizm riski açısından taramadan geçirmiştir. Tohum Otizm Vakfı, kamuoyunda otizmin farkındalığını artırmak için kampanyalar yürüterek, erken tanı ve yoğun özel eğitim alanında bilinçlendirme çalışmaları da sürdürmektedir. Çeşitli kurumlarla işbirliği içerisinde, her yaştaki otizmlili birey için savunu çalışmaları yürütmekte; sağlık ve eğitim alanlarında araştırma projeleri gerçekleştirmektedir. Ayrıca otizmle ilgili yabancı kaynakların ülkemize kazandırılması yönünde faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Özel Tohum Vakfı Özel Eğitim Okulu'nda çok sayıda otizmlili çocuğa ve bu çocukların ailelerine, güçlü bilimsel dayanaklara sahip yöntemlerle eğitim ve destek hizmet sunulmaktadır. Tohum Otizm Vakfı, okulda yürütülen eğitim ve destek hizmet çalışmalarının Türkiye çapında yaygınlaştırılması yönünde yoğun çaba sarf etmektedir.

Tohum Otizm Vakfı; bilimsellik, önderlik ve öncülük, paylaşımcılık, kurumlar arası iletişim ve işbirliği, kaynaklarda etkinlik ile insana ve çocuğa değer vermek ve en iyi hizmet haklarını gözetmek ilkeleri ışığında ilerlemektedir.

PROJE ORTAĞI EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ

Türkiye'de eğitim politikası üzerine düşünen, soru soran, sorunları tanımlayan ve çözüm seçenekleri geliştiren ERG'nin amacı, kız ve erkek bütün çocukların hakları olan kaliteli eğitime erişimini güvence altına alacak ve Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik gelişimini üst düzeylere taşıyacak eğitim politikaları oluşturmak ve eğitim alanında katılımcı, saydam ve yenilikçi politika üretme süreçlerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
1. AMAÇLAR	10
1.1. Genel Amaç	10
1.2. Alt Amaçlar	10
2. UYGULAMA	11
2.1. Okulların Belirlenmesi	11
2.2. Eğitimler	12
2.2.1. Öğretmenlerin Eğitimi	12
2.2.1.1. Yoğun seminerler	12
2.2.1.2. Tekrar eğitimleri	18
2.2.1.3. Yerinde uygulamalı eğitimler	18
2.2.1.4. Ek eğitimler	19
2.2.1.5. Özel eğitim danışmanlığı	21
2.2.1.5.1. Danışmanlık ziyaretleri	25
2.2.1.5.2. Rehber öğretmenlere rehberlik	26
2.2.1.5.3. Süpervizyon toplantıları	27
2.2.2. Diğer Personelin, Öğrencilerin ve Velilerin Eğitimi	27
2.2.2.1. Şenlikler	27
2.2.2.2. Empati çalışmaları	28
2.2.2.3. Veli seminerleri	29
2.3. Sınıf İçi Destek: Özel Eğitim Danışmanlığı Uygulama Örnekleri	29
2.4. Daha İyi Olabilir Miydi? Destek Modeli Etkilediği Varsayılan Değişkenler	39
3. DEĞERLENDİRME	40
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	42
5. EKLER	44
6. KAYNAKÇA	50

ÖNSÖZ

Özel gereksinimli çocukların bireysel gelişimlerini ve toplumla bütünleşmelerini en üst düzeyde sağlamak üzere benimsenen ilke, bu çocukların akranlarıyla birlikte aynı eğitim ortamlarında eğitim alması anlamına gelen kaynaştırma eğitimidir. Türkiye’de konuya ilişkin gelişmiş bir yasal altyapı olmasına karşın, kaynaştırma yoluyla eğitimin başarılı bir biçimde yaşama geçirilmesi uygulama düzeyinde de çeşitli adımlar atmayı gerektiriyor. Bu doğrultuda, Türkiye’deki özel gereksinimli çocuklara kaliteli bir eğitim sunmak ve kaynaştırma uygulamalarını iyileştirmek amacıyla, TOHUM Otizm Vakfı ve Eğitim Reformu Girişimi “Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Etkililiğini Artırmak için Politika ve Uygulama Önerileri” projesini Sabancı Vakfı Toplumsal Gelişme Hibe Programı desteğiyle Nisan 2010’da yaşama geçirdi.

Bu ortaklığın önemli hedeflerinden biri, kaynaştırma yoluyla eğitimi daha etkili kılabilecek bir destek modelinin pilot uygulama deneyimleri ışığında geliştirilmesidir. Bu doğrultuda, İstanbul’un farklı bölgelerinde bulunan ve farklı özelliklere sahip üç okulda kaynaştırma yoluyla eğitimin etkililiğini artırmayı hedefleyen bir destek modeli İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nün iş birliği ve değerli katkılarıyla pilot olarak uygulanmıştır. Projenin diğer önemli hedefi, karar alıcılara kaynaştırma yoluyla eğitimin mevcut durumu, iyi uygulama örnekleri ve benimsenebilecek politika seçenekleri konusunda kaynaklar sunmaktır. Proje kapsamında yayımlanan raporların ilki olan “Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Etkililiğini Artırmak İçin Politika ve Uygulama Önerileri Projesi Kapsamında Uygulanan Eğitim Destek Modeli Kılavuzu” adlı rapor mevcut araştırmalardan besleniyor ve kaynaştırma yoluyla eğitimde geçtiğimiz yıllardaki gelişmelerin ve etkili bir uygulama için atılması gereken adımların bir resmini sunuyor.

Başta raporun yazımını büyük ölçüde üstlenen TOHUM Otizm Vakfı Okulu Müdürü ve Eğitim Direktörü Doç. Dr. Binyamin Birkan olmak üzere, projede yer alan Prof. Dr. Gönül Kırcaali İftar, Doç. Dr. Sema Batu, Doç. Dr. Arzu Özen ve Yrd. Doç. Dr. Aysun Çolak, Özel Tohum Vakfı Özel Eğitim Okulu formatörlerine ve raporun hazırlanmasında emeği geçen TOHUM Otizm Vakfı ve Eğitim Reformu Girişimi proje ekiplerine, uygulamaları yürüttüğümüz Şişli Süleyman Çelebi İlköğretim Okulu, Zehra Ülker İlköğretim Okulu ve Üsküdar Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu’ndaki değerli müdür ve öğretmenlerimize; okul seçimlerinde yardımlarını esirgemeyen İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Bölümü Müdür yardımcısı Sn. Ömer İlhan Güneş’e ve projemiz boyunca desteğini bizden esirgemeyen İl Millî Eğitim Müdürlüğümüz. Sn Dr. Muammer Yıldız’a teşekkür ederiz.

Raporumuzu yararlı bulacağımızı ümit ediyor, projeye verdiği destek için Sabancı Vakfı’na teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Üstün Ergüder

Direktör

Eğitim Reformu Girişimi

Mine Narin

Kurucu Başkan

Tohum Türkiye Otizm

Erken Tanı ve Eğitim Vakfı

GİRİŞ

Ülkemizde yasal mevzuat kaynaştırmayı temel yöntem olarak belirlemiş olsa bile, okulların bu uygulamayı başarıyla sürdürebilmesi için gerekli destek mekanizmaları yeterince kurulmamıştır. Oysa kaynaştırmanın başarıya ulaşabilmesi için okulun tümünde bu uygulamayı destekleyecek bir atmosfer oluşturulması; okulun yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve hizmetli gibi tüm unsurlarının olumlu tutumlar içinde olması ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgi ve beceri düzeylerinin geliştirilmesi gerekmektedir.¹

Yasal düzenlemelerde ders yılı başlamadan önce öğretmenlere kaynaştırma öğrencileri hakkında bilgi vermek, diğer bir deyişle okulu ve okul personelini kaynaştırmaya hazırlamak okul müdürlerinin asli görevleri arasında sayılmaktadır. Ancak yapılan araştırmalarda okul idarecilerinin böylesine kapsamlı bir hazırlığı organize edecek kadar özel eğitim bilgisine sahip olmadıkları belirtilmektedir.² Okul yöneticilerinin bu konuda RAM'lerden, üniversitelerden ya da Sivil Toplum Kuruluşlarından destek almaları uygun görülmektedir.³ "Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Etkililiğini Artırmak için Politika ve Uygulama Önerileri" projesi kapsamında geliştirilen destek modelin, okulunu kaynaştırmaya hazırlamak isteyen okul yöneticilerine ve okul yöneticilerinin bu görevi deklare edebilecekleri kişilere (Örneğin müdür yardımcısı, okulun rehber öğretmeni veya kaynaştırma konusunda deneyimli bir öğretmen) bir yol haritası oluşturacağı düşünülmektedir. Ayrıca destek model okulunda kaynaştırma öğrencisi olan yöneticilere, öğretmenler ile özel eğitim danışmanlarına da yararlı bilgiler sunmaktadır.

"Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Etkililiğini Artırmak için Politika ve Uygulama Önerileri" projesi, engelli öğrencilerin kaliteli eğitime erişmesi için mevzuat düzeyinde benimsenen kaynaştırma yoluyla eğitim yönteminin uygulama düzeyinde etkililiğinin artırılması için başlatılmış bir projedir. Proje kapsamında, İstanbul'un farklı bölgelerinde bulunan ve farklı özelliklere sahip üç okul seçilerek bu okullarda kaynaştırma yoluyla eğitimin etkililiğini artırmayı hedefleyen bir destek model geliştirilmiş ve pilot olarak uygulanmıştır. Destek model geliştirilirken alan yazın⁴ ve projede görev alan öğretim üyeleri ile öğretmenlerin geçmiş deneyimlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca destek model ile ilgili farklı üniversitelerde, özel eğitim alanında kaynaştırma üzerine çalışan öğretim üyelerinin görüşleri alınıp değerlendirilmiştir.

Destek modelin pilot uygulamasında kaynaştırmayı destekleyecek bir atmosfer oluşturulabilmesi için okulun yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve hizmetli gibi tüm unsurlarının olumlu tutumlar içinde olmasını, öğretmenlerin bilgi ve becerilerini geliştirebilmesini sağlayacak seminerler verilmiş, uygulamalar yapılmış, söyleşi ve şenlikler düzenlenmiştir. Ayrıca destek modelin etkililiği, bağımsız bir kuruluş tarafından (Davranış Bilimleri Enstitüsü) bilimsel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bu raporda destek modelin amaçları, uygulaması, değerlendirilmesi ayrıntılı biçimde anlatılmış, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

¹ Batu, 2004; Sucuoğlu ve Kargın, 2008; Diken, 2008; Avcı, 2009; Batu ve Uysal 2009.
² Pınar-Sazak ve Yıkıms, 2004.
³ Gözün ve Yıkıms, 2004.
⁴ Krantz, Ramsland ve McClannahan, 1989; Cook, Tessier ve Klein, 1996; Krantz, 1997; McClannahan, 1997; Kerr ve Nelson, 1998; Wagner, 1999; Stakes ve Hornby, 2000; Batu ve Topsakal, 2003; Smith, Polloway, Patton ve Dowdy, 2004; Pınar-Sazak ve Yıkıms, 2004; Batu, 2004; Gözün ve Yıkıms, 2004; Sucuoğlu ve Kargın, 2008; Diken, 2008; Avcı, 2009; Batu ve Uysal 2009; Batu ve Kırcalı İftar, 2009).

1. AMAÇLAR

1.1. GENEL AMAÇ

Bu proje kapsamında geliştirilen destek modelin genel amacı, kaynaştırma eğitimi almakta olan engelli öğrencilerin aldıkları eğitimden en üst düzeyde yararlanabilmelerini sağlamaktır.

1.2. ALT AMAÇLAR

Yukarıda belirtilen genel amaç çerçevesinde alan yazın çalışmaları ve uzman görüşlerinden de yola çıkarak kaynaştırma eğitimi etkilediği düşünülen tüm unsurların (yöneticiler, öğretmenler, okul personeli, öğrenciler ve veliler) öncelikle olumlu tutum içinde ve bilinç düzeyinde olmalarının şart olduğu sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla aşağıda belirtilen amaçların bir destek model ile gerçekleştirilebileceği, böylece tüm unsurların olumlu tutum ve ortak bilinç düzeyinde olmalarının sağlanabileceği, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgi ve beceri düzeylerinin geliştirilebileceği varsayılmıştır. Amaçlar sırasıyla şu şekilde belirlenmiştir:

1. Okulun farklı unsurlarının kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmek
  - (a) Yönetici ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmek
  - (b) Normal gelişen öğrencilerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmek
  - (c) Normal gelişen öğrenci velilerinin, kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmek
  - (d) Kaynaştırma öğrenci velilerinin, yasal hakları ile ilgili bilgilerini artırmak ve kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde geliştirmek
2. Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgi ve beceri düzeylerini geliştirmek
3. Kaynaştırma öğrencilerinin bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini yükseltmek

Destek model için belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için bir dizi uygulamaya yer verilmiştir. Bu uygulamaların içinde, öncelikle okulların belirlenmesi ve yukarıda sözü edilen okuldaki tüm unsurlar için eğitimler yer almıştır. Bunlar sırasıyla: Öğretmenler için teorik ve uygulamalı eğitimler, özel eğitim danışmanlığı, olumlu tutum geliştirmeye yönelik eğitimler ve diğer çalışmalardır.

2. UYGULAMA

2.1. OKULLARIN BELİRLENMESİ

Destek modeli uygulamak amacıyla İstanbul il sınırları içinde kaynaştırma eğitimi veren üç farklı pilot okul seçilmiştir. Okulların her üçü de İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün onayıyla seçilmiştir. Okullar seçilirken aşağıda sırasıyla verilen 14 kriter göz önünde bulundurulmuştur. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu kriterlerin bazıları yerine getirilememiştir. Yerine getirilemeyen kriterler aşağıda (*) işaretiyle gösterilmiştir.

Kriterler sırasıyla şu şekilde belirlenmiştir: (a) kaynaştırma eğitimi verilen bir devlet okulu olması, (b) okulların her birinin İstanbul il sınırları içinde farklı semtlerde bulunuyor olması, (c) yöneticilerin gönüllü olmaları, *(d) Bir sınıfta, RAM raporuyla yerleştirilen kaynaştırma öğrencisi sayısının aynı özür grubundan en fazla bir; farklı özür gruplarından en fazla iki çocuk olması, (e) bir özel eğitim sınıfının bulunması, *(f) en az bir rehber öğretmen ve/veya psikolog bulunması ve en az bir özel eğitim öğretmenin bulunması, *(h) kaynaştırma yapılan sınıf sayısının 10'u geçmemesi, *(ı) büyük bir konferans/toplantı salonunun bulunması, (i) en az 2 (tercihen en az 5) yıldır kaynaştırma uygulanıyor olması, (j) okul öncesi ve ilköğretim ilk kademe (1-5. sınıflar) eğitimi veriliyor olması, *(k) kaynaştırmanın uygulandığı sınıfların kontenjanlarının 25 çocuktan fazla olmaması, (l) oyun odasının/beden eğitimi odasının olması, (m) kantin bulunması ve *(n) kaynaştırma öğrencisiyle çalışan ve yerinde uygulamalı eğitim ile özel eğitim danışmanlığı almak isteyen 10 eğitimci bulunması.

Ayrıca karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, okulların farklı sosyoekonomik düzeylerde olmaları okul seçimi yapılırken göz önünde bulundurulmuştur. İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre Ümraniye Zehra Ülker İlköğretim Okulu düşük, Üsküdar Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu orta ve Şişli Süleyman Çelebi İlköğretim Okulu ortanın üstü sosyoekonomik düzeye sahip okullar olarak kabul edilmişlerdir.

Tablo-1'de okulların adresleri, öğrenci sayıları, öğretmen sayıları, rehber öğretmen sayıları, kaynaştırma öğrenci sayıları ve karşılanan kriter sayısı ayrıntılı olarak verilmiştir.

TABLO-1: PROJE İÇİN SEÇİLEN KAYNAŞTIRMA OKULLARINA İLİŞKİN BİLGİLER						
Okul	Adresi	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Rehber Öğretmen Sayısı	Kaynaştırma Öğrencisi Sayısı	Karşılanan Kriter Sayısı
Süleyman Çelebi İlköğretim Okulu	Huzur Mah. Seyrantepe Polis Lojmanları İçi Şişli/İstanbul	1.300	50	1	7	11/14
Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu	Küçüksu Mah. Kaldırım Cad. No: 13 Üsküdar/İstanbul	1.351	52	1 (Yarı zamanlı)	55	6/14
Zehra Ülker İlköğretim Okulu	Elmahkent Mah. Anadolu Cad. Topçu Sok. No: 33 Ümraniye/İstanbul	1.190	54	1	15	8/14

2.2. EĞİTİMLER

2.2.1. ÖĞRETMENLERİN EĞİTİMİ

2.2.1.1. Yoğun seminerler

Proje kapsamında, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarının olumlu yönde değiştirilmesi, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi amacıyla Haziran ayında seminer haftası olarak belirlenen günlerde tüm öğretmenlere üst üste 5 gün süreyle yoğun seminerler verilmiştir. Seminer çalışmalarını için geliştirilen eğitim programının içeriği ile ilgili çeşitli üniversitelerde ilgili alanlarda görev yapan öğretim üyelerinden görüş alınmış, gerekli düzeltme ve eklemeler yapılmıştır. Seminer içerikleri oluşturulurken yararlanılan kaynaklar ve konu başlıkları **Ek-1’de** sırasıyla verilmiştir. **Tablo-2’de** Üsküdar Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu’nda verilen seminer eğitiminin içeriği yer almaktadır.

TABLO-2: ÜSKÜDAR TÜRKAN SEDEFOĞLU İLKÖĞRETİM OKULU SEMİNER PROGRAMI

Tarih Gün	Saatler	Süre	İşlenecek Konular	Eğt. Görv	İmz	
21.06.10 P.TESİ	09.00 - 9.15		Açılış			
	9.15 - 9.45	½	Projenin Tanıtımı	Binyamin Birkan		
	9.45 - 10.30	1	Değerlendirme (Ön test) (DBE)	DBE		
	10.30 - 11.00	½	Ara			
	11.00 - 12.30	1,5	I-Kaynaştırma Yoluyla Eğitim:		Deniz Onur	
			– Kaynaştırma Nedir?			
			– Kaynaştırmanın İlkeleri			
			– Kaynaştırmada Başarıyı Etkileyen Etmenler			
	– Kaynaştırmanın Olumlu Sonuçları					
	12.30 - 13.30	1	Öğle Yemeği			
13.30 - 15.00	1,5	I-Kaynaştırma Yoluyla Eğitim:				
		– Kaynaştırmada Destek Eğitim Hizmetleri		Gökhan Uslucan		
		– Dünyada Kaynaştırma ve yasalar		Nergiz Yılmaz		
		– Türkiye’de Kaynaştırma ve Yasalar		Ali Kaymak		
22.06.10 SALI	9.00 - 10.30	1,5	II-Kaynaştırma Öğrencileri:			
			– Zihin Engelli Çocuklar		Deniz Onur	
			– Otizmli Çocuklar		Gökhan Uslucan	
			– Görme Engelli Çocuklar		Gökhan Uslucan	
	10.30 - 11.00	½	Ara			
	11.00 - 12.30	1,5	II-Kaynaştırma Öğrencileri:			
			– İşitme Engelli Çocuklar		Ali Kaymak	
	– Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar		Nergiz Yılmaz			
12.30 - 13.30	1	Öğle Yemeği				
13.30 - 15.00	1,5	II-Kaynaştırma Öğrencileri				
		– İletişim Bozukluğu Olan Çocuklar		Deniz Onur		
– Duyusal Davranışsal Sorunları Olan Çocuklar		Nergiz Yılmaz				

TABLO-2: ÜSKÜDAR TÜRKAN SEDEFOĞLU İLKÖĞRETİM OKULU SEMİNER PROGRAMI

Tarih Gün	Saatler	Süre	İşlenecek Konular	Eğt. Görv	İmz
23.06.10 ÇARŞAMBA	9.00 – 10.30	1,5	III-Kaynaştırmada Öğretimin Düzenlenmesi: – Öğretim Öncesi Yapılacak Düzenlemeler	Deniz Onur	
	10.30 – 11.00	½	Ara		
	11.00 – 12.30	1,5	III-Kaynaştırmada Öğretimin Düzenlenmesi – Öğretim Öncesi Yapılacak Düzenlemeler (devam...)	Nergiz Yılmaz	
	12.30 – 13.30	1	Öğle Yemeği		
	13.30 – 15.00	1,5	III-Kaynaştırmada Öğretimin Düzenlenmesi: – Öğretim Sırasında Yapılacaklar	Ali Kaymak	
24.06.10 PERŞEMBE	9.00 – 10.30	1,5	III-Kaynaştırmada Öğretimin Düzenlenmesi: – Öğretim Sırasında Yapılacaklar (devam...)	Ali Kaymak	
	10.30 – 11.00	½	Ara		
	11.00 – 12.30	1,5	III-Kaynaştırmada Öğretimin Düzenlenmesi: – Öğretim Sonu Yapılacak Düzenlemeler – Öğretim Amaçlarının Gerçekleşmediği Durumlarda Yapılacaklar	Gökhan Uslucan Gökhan Uslucan	
	12.30 – 13.30	1	Öğle Yemeği		
	13.30 – 15.00	1,5	IV-Kaynaştırmada Davranış Problemlerinin Üstesinden Gelme: – Bağımsızlığı Artırma	Gökhan Uslucan	
25.06.10 CUMA	9.00 – 10.30	1,5	IV-Kaynaştırmada Davranış Problemlerinin Üstesinden Gelme: – Sınıf İletişime Hazırlama	Deniz Onur	
	10.30 – 11.00	½	Ara		
	11.00 – 12.30	1,5	IV-Kaynaştırmada Davranış Problemlerinin Üstesinden Gelme: – İletişimi Hızlandıran Öğretmen Dönütleri	Nergiz Yılmaz	
	12.30 – 13.30	1	Öğle Yemeği		
	13.30 – 15.00	1,5	IV-Kaynaştırmada Davranış Problemlerinin Üstesinden Gelme: – İletişimi Hızlandıran Öğretmen Dönütleri (devam...)	Nergiz Yılmaz	

ANAHTAR ÖNERİLER

Yoğun seminerlerin, okullar açılmadan önceki (Eylül) seminer döneminde yapılması daha uygun olacaktır. Pratikte de yılsonu (Haziran) seminer dönemi biten Eğitim Öğretim yılının değerlendirmesi, yılbaşındaki (Eylül) seminer dönemi ise yeni Eğitim Öğretim yılına hazırlanma olarak değerlendirilmektedir. Yılsonu seminer döneminin ardından öğretmenlerin görev yeri değişiklikleri olabileceğinden ve araya giren yaklaşık 3 aylık tatil döneminde bilgilerin unutulabileceğinden yola çıkarak kaynaştırmaya hazırlık amacıyla yapılan yoğun seminerlerin Eylül ayı seminer döneminde yapılması daha pratik olacaktır. Ayrıca seminer içeriklerinin her sene yeniden hazırlanması güncel bilgileri aktarabilmemiz açısından önemlidir.

GENEL ÖNERİLER

Yoğun seminerlerin sonunda sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerin özellikle yararlanabilecekleri önemli noktalar aşağıda sırasıyla verilmiştir.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ OTİZMLİ BİR ÇOCUK İSE;

- Öğrencinizin özelliğini dikkate alarak göz kontağı kurma, sınıfta uygun oturma, basit yönergelere uyma gibi becerilerin öğretimine öncelik verin.
- Yönerge ve sorularınızın öğrencinin özelliğini dikkate alarak kısa olmasına özen gösterin.
- Öğrencinizle iletişimde olumsuz ifadelerden (hayır, yapma, dokunma gibi) mümkün olduğunca kaçının.
- Öğrenciye öğretilecek becerilerin basitten karmaşığa doğru sıra izlemesine dikkat edin.
- Sosyal iletişimin ve etkileşimin artırılması amacıyla, öğrencinizin sınıf arkadaşlarıyla uyum sağlaması için etkinlik planlayıp bu etkinliklere katılmalarını sağlayın.
- Otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin çoğu sesler, kokular gibi belli uyaranlara aşırı duyarlılık gösterirler. Örneğin; öğrencinin flüoresan sesi gibi hangi uyaranlara karşı aşırı duyarlı olduğunu, öğrencinin ailesinden ve önceki eğitimcilerden öğrenerek okulda böyle durumların ortaya çıkma olasılığını azaltmak için gerekli önlemleri alın.
- Fotoğraflı veya yazılı etkinlik çizelgelerinin kullanımı, öğrencinin gün içindeki rutin geçişlerinde sorun yaşama olasılığını azaltacaktır. Bu amaçla hazırlanacak etkinlik çizelgesinde, rutinleri ve rutin dışı etkinlikleri yazı ve/veya fotoğraflar ile gösterin.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ ORTOPEDİK ENGELLİ İSE;

- Tekerlekli sandalye, yürüteç vb. araçların kullanımını kolaylaştırmak amacıyla dersliğin, koridorların ve giriş-çıkışların geniş ve engelsiz olmasını sağlayın. Ayrıca, zeminin aşırı pütürlü ya da kaygan olması da önlenmelidir.
- Öğrenci sıralarının aralıklarla yerleştirilerek tekerlekli sandalye kullanımına ya da koltuk değnekleri ile yürüyebilen bir öğrencinin sınıf içerisinde rahatça hareket edebilmesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesine özen gösterin.
- Kalem tutmada ve yazmada zorluğu olan öğrencilere, kalem tutmayı kolaylaştıran araçlar, çok az bir güç harcanarak yazdırılabilen kalemler ve geniş satır aralığına sahip defterler; kitap sayfasını çevirmekte zorluğu olan öğrencilere ise, mukavva yapraklı kitaplar ya da sayfa çevirmeye yardımcı araçlar sağlayın.
- Büyük tuşlu hesap makinesi ve bilgisayar klavyesi kullanımının, öğrencinin bu araçları kullanma performansını artırabileceğini hatırlayın.
- Sınavlarda ek süre verilmesi ve bir yardımcı sağlanması gerekebilir. Ayrıca, kapalı uçlu soruların sorulması ve yanıtlarının "Evet" kaşesi vb. yollarla öğrenci tarafından bağımsız olarak belirtilmesinin sağlanması gibi düzenlemeler öğrencinin başkalarına bağımlılığını ortadan kaldıracak şekilde düşünülmektedir.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN BİR ÇOCUK İSE;

- Öğrencinizi tahtayı ve sizi rahat görebileceği Şekilde sınıfın ön tarafına oturtun.
- Öğrenciye her dersin konusu, süreci, beklentilerinizi açık ve net olarak ifade edin.
- Her dersin başında daha önce öğrenilen konuları kısaca tekrarlayın, dersin sonunda ise önemli konuları özetleyin.
- Sınıf kurallarını belirleyin, sınıf kurallarını tek tek öğretin ve kuralların yazılı/görsel olarak yer aldığı bir pano hazırlayın.
- Öğrencinin çalışma gruplarına katılımını destekleyin.
- Öğrenciye başarabileceği görev ve sorumluklar verin.
- İŞlenen konuların pekiştirilmesi ve öğrencinin sınava hazırlanmasını sağlamak amacıyla konu içeriğine uygun sorular hazırlayın.
- Ders anlatımında jest ve mimikleri kullanın.
- Öğrencinin soru sormasına, gerektiğinde konuların tekrar edilmesine fırsat tanıyın.
- Dersi anlatırken çok uzun ve karmaşık cümlelerden kaçının.
- Araştırma projesi, sınıf içi sunum, grup çalışması gibi farklı yöntem ve tekniklerle derste işlenen konuları daha iyi anlamasına imkân tanıyın.
- Sınavlarda öğrencinize ek süre verin.
- Öğrenciniz yazılı anlatımda güçlük yaŐıyorsa sözlü sınavları, kısa yanıtlı ve boşluk doldurmalı sınavları tercih edin.
- Öğrencinin sınavını gerekirse bireysel olarak yapın.
- Sınava başlamadan önce öğrencinin sınav sorularını anlayıp anlamadığını kontrol edin, sınav sorularını kendi cümleleri ile ifade etmesine imkân tanıyın.
- Matematik, fen ve teknoloji gibi derslerde sınav sonuçlarını değerlendirirken, yalnızca sonuca değeril, yaptığı işlemlere de puan verin.
- Öğrencinin ders sırasında konuyu anlayabilmesi için hesap makinesi, bilgisayar vb. teknolojik aletleri kullanmasına imkân tanıyın.
- Sınav sonrasında zaman kaybetmeden öğrenciye geribildirim vermeye dikkat edin.
- Öğrenci ile konuşurken olumsuzdan çok olumlu ifadeler kullanın.
- Öğrencinizi kendi içinde gösterdiği gelişme ile değerlendirin ve öğrencinizin yapamadıklarına değeril yapabildiklerine yoğunlaŐın.
- Öğrencinizin başarılarını anında ödüllendirin.
- Sosyal iletişimin ve etkileşimin arttırılması amacıyla öğrencinizin sınıf arkadaşlarıyla uyum sağlaması için etkinlik planlayın ve bu etkinliklere katılmalarını sağlayın.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ İŞİTME ENGELLİ BİR ÇOCUK İSE;

- Öğrencinizi gürültülü ya da farklı seslerin rahatsız edeceği yerlerde oturtmayın. Örneğin, pencere yanı, koridora yakın bir yer ya da en arka sıraları tercih edin. Öğrencinin tahtaya ve öğretmen masasına yakın oturtulmasında yarar vardır. Sınıf ortamında koşullar uygun olduğunda, öğrencilerin arka arkaya değil de daire ya da U şeklinde bir düzenlemeyle oturtulmaları sağlayın. Böylece, öğrenciler birbirlerinin yüzünü rahatlıkla görebileceklerdir. Eğer bu ortamı sağlamak mümkün değilse, öğrenciyi döner sandalyeye oturtun; böylece, öğrencinin gerektiğinde konuşan öğrenciye doğru dönmesini sağlayın.
- Basit ve kısa sözel yönergeler kullanın. Yönerge vermeden önce öğrenciyi mutlaka uyarın. Öğrenciyle göz kontağı kurun. Ayrıca, yüz ifadelerinin net olarak görülebilmesi için, konuşmacıların ışığı arkalarına değil de karşılarna alarak konuşmalarını sağlayın. İşitmenin yüz ifadesiyle desteklenmesi, başkalarının konuşmalarını anlamayı kolaylaştırmaktadır. Duruş pozisyonuna dikkat edin, gerektiğinde fiziksel temasla öğrenciyi yönlendirin.
- Konuşma hızınızı bilinçli olarak azaltın. Öğrencinin konuşan kişiyi dinlemekte zorlandığını fark ettiğinizde konuşma hızınızı yavaşlatın.
- Sözel sunumlar ya da bir konferans sırasında sunuda geçen anahtar kelimeler ve anlamları tahtaya yazın/yazılmasını sağlayın.
- Ders süresince güvendiğiniz bir öğrencinin tuttuğu notları, işitme yetersizliği olan öğrencinin fotokopi çekmesine izin verin. Bunun yapılması, öğrencinin sadece dinleme üzerine dikkatini yoğunlaştırmasını sağlayacaktır. Dersten sonra öğrenci kendi notları ile arkadaşının notlarını karşılaştırarak gerekli yerleri notlarına ilave edebilecektir.
- Sözel anlatımları mümkün olduğunca görsel olarak destekleyin. Örneğin, şemalar, kavram haritaları, eğitim videoları, olay kartları ve çalışma kağıtlarının tahtaya projektör kullanılarak yansıtılması öğretimi kolaylaştırabilir.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ GÖRME ENGELLİ BİR ÇOCUK İSE;

- Görme yetersizliği olup da görme kahtısını kullanabilenler, büyüteç gibi optik araçlardan büyük yarar sağlarlar. Bu araçlar sayesinde, görel olarak daha pahalı ve kullanımı zor olan büyük puntolu basılı kaynaklara olan gereksinim önemli ölçüde azalır. Ayrıca, özel tasarlanmış lamba, kabartma çizgili kağıt, okuma sayfası üzerine konan renkli asetat gibi optik olmayan araçlar da öğrencinin okumasını ya da yazmasını kolaylaştırabilir.
- Öğrencinin daha kolay yazabilmesi için satır çizgileri koyu renk kalemle belirginleştirilmiş deftere gereksinimi olabilir. Böyle defterlerin hazırlanması aileden istenebilir.
- Öğrencinin kalemi uygun yerden tutması ve parmaklarının daha az yorulmasını sağlamak için kırtasiyelerde bulunan parlak renkli tutamaklardan yararlanılabilir.
- Öğrenci yazı yazarken B veya 2B kurşun kalem kullanırsa, yazısı daha koyu renkli olacak ve kendi yazdıklarını görmesi kolaylaşacaktır. Bazı durumlarda kurşun kalem yerine keçe uçlu kalem kullanılması uygun olacaktır.
- Matematik derslerinde kullanılan kareli defterler görme yetersizliği olan öğrencilerin yazılarının okunaksız olmasına, işlemlerin düzgün yazılmamasına yol açabilir. Bu nedenle, bu öğrenciler matematik derslerinde çizgili defter kullanmalı ya da kareli defter kullanmada güçlüğü varsa, kareli defter üzerine çizilen rehber çizgilerle işlem yazması için uyarlamalar yapılabilir.

- Çocuk tahtadaki yazıları görmede ve defterlerine geçirmede zorlanıyorsa, tahtaya yazılacak konuların kâğıda yazılmış bir kopyasının öğrencinin sırasına konulması yararlı olacaktır.
- Nesne ve zeminlerin yüksek renk kontrastına sahip olması, görsel uyaranların algılanmasını kolaylaştırır. Bu nedenle, görsel uyaran verilirken buna dikkat edilmelidir.
- Derslerde betimleyici bir anlatım kullanılmalıdır. Örneğin, öğretmen ders anlatırken kullandığı grafik, resim vb. görsel uyaranları sözel olarak da açıklamalıdır.
- Öğrencilerin özelliklerine göre sınavlarda büyük puntolu yazılar, Braille, ses kayıt cihazı ya da yardımcı kişi kullanılabilir. Ses kayıt cihazı kullanıldığında, öğrenci kendisine kasetten yöneltilen soruları sözlü olarak yanıtlayabilir ve yanıtlarını da kasete kaydedebilir. Genel ilke olarak normal ya da büyük punto kullanan öğrencilere sınavlarda yüzde elli ek süre, Braille kullanan öğrencilere ise sınavlarda yüzde yüz ek süre verilmelidir.

KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİNİZ ZİHİN ENGELLİ BİR ÇOCUK İSE;

- Konuyu anlatmaya başlamadan önce, içeriği ana hatlarıyla sunmak ve tüm içeriğin öğretimi yerine, öğrenci için önemli olan ve bağımsız yaşamını kolaylaştıracak olaylar ve kavramlar üzerinde durulmalıdır. Aynı zamanda, konuda yer alan yeni sözcükleri tanıtmak, açıklamak ve görsel olarak göstermek etkili olacaktır. Örneğin, tahtayı kullanmak, tahtaya yazmak, resimli kartlar kullanmak, vb.
- Öğrencinin dikkat süresi kısa olduğu için daha kısa süreli etkinlikler sunulmalıdır. Akranı olan diğer öğrenciler, etkinliğin tamamına katılsalar bile hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenci etkinliğin sadece düzeyine uygun belirli aşamalarına katılabilir.
- Konu anlatımı bittikten sonra konuyu özetleyin. Ders bittikten sonra, öğrencinin anlamadığı noktaların üzerinde çalışmak için ek bir zaman ayırın. Bu ek süreyi, diğer çocuklar bağımsız grup çalışmalarına katıldığında ya da tahtadan bir konuyu defterlerine yazarken hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisi ile çalışarak yaratabilirsiniz.
- Sözel sunular sırasında beden dilini etkin kullanmak ve ünite veya konularla ilişkili canlandırma çalışmalarına yer vermek önemlidir. Hafif düzeyde yetersizliği olan öğrencinin canlandırma çalışmalarına sınırlı da olsa katılımı sağlanmalıdır.
- Soyut kavramların öğretimi sırasında somut araç-gereçler kullanın. Soyut kavramların günlük yaşamda kullanımına ilişkin örnekler sunun.
- Yönerge vermeden önce öğrencinin dikkatini çekmek için özel bir uyaran kullanın. Ses tonunuzun abartılı şekilde kullanımı da önemlidir.
- Sözel yönergelerin yanı sıra resim ya da yazı gibi görsel uyaranlar kullanılması öğretimi kolaylaştırabilir. Resimli kartlar, etkinlik çizelgeleri, dergiler, fotoğraflar ve videokasetleri görsel sunumlar olarak kullanın.
- Daha az sayıda ve düzeylerine uygun ev ödevleri verin.
- Açık uçlu soruları basitleştirilerek çoktan seçmeli ya da doğru-yanlış sorularına dönüştürün. Aynı zamanda, çoktan seçmeli soru seçeneklerine resim eklenmesi uygun olabilir.
- Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrenciye sınavlarda daha uzun bir süre verin.

2.2.1.2. Tekrar eğitimleri

Yoğun seminer çalışmalarını tamamladıktan sonra yeni eğitim öğretim yılı henüz başlamadan Eylül ayı seminer haftasında, öğretmenlerin öğrenmiş oldukları bilgi ve becerilerin yeniden bir sentezini yapabilmeleri ve seminerlerin ardından unutulmuş olabileceği düşünülen, sadece uygulamaya ilişkin bilgi ve becerilerin yeniden hatırlanmasını sağlamak amacıyla iki gün üst üste tekrar eğitimleri yapılmıştır. Bu eğitimlerde; *kaynaştırma eğitimi nedir, yasal düzenlemeler ve engelli öğrencilerin özellikleri* ile ilgili bölümlerin dışında kalan, *sınıf kontrolü ve öğretimin düzenlenmesi* ile ilgili bölümlerin tekrarına yer verilmiştir. Tekrar eğitimlerinin ardından öğretmenlerin almış oldukları eğitimlerden yararlanma düzeylerini belirlemek amacıyla bağımsız bir enstitü tarafından (Davranış Bilimleri Enstitüsü) değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda sınavı geçerli kabul edilen 98 öğretmenin 68'i başarı kriteri kabul edilen 50 puan üzerinde başarı göstermiştir. Seminerlere katılan tüm öğretmenlere proje bitiminde "Katılım Belgesi" verilmiştir.

ANAHTAR ÖNERİLER

Tekrar eğitimlerinde, özellikle seminerler sırasında öğretmenlere aktarılan ancak zaman sınırlılığı nedeniyle yeterince pekiştirilmediği düşünülen önemli bilgilerin ve becerilerin üzerinden yeniden geçilmelidir. Ayrıca tekrar eğitimlerine başlamadan önce öğretmenlere seminerde anlatılan ancak yeterince anlaşılmayan veya daha fazla üzerinde durulmasında yarar olduğunu düşündükleri konuların neler olduğu da sorulabilir. Bunların yanında öğretmenlerin kendilerine aktarılan konular ile ilgili sorularının cevaplandırılmasında yarar vardır.

2.2.1.3. Yerinde uygulamalı eğitimler

Yapılan araştırmalar sadece bilgilendirme şeklinde yapılan hizmet-içi eğitimlerin sınırlılıklarını ortaya koymaktadır.⁵ Bilgilendirme amaçlı yapılan hizmet-içi eğitimler, uygulamalı eğitimler ve süpervizyon ile desteklendiğinde çok daha etkili olmaktadır.⁶ Uygulamalı eğitimlerde amaç, özel eğitime ihtiyacı olan çocukların normal akranlarından daha farklı öğrendiklerini göstermektir.

Bu amaçla pilot okullarda okul yöneticilerinden, yerinde uygulamalı eğitimlere katılacak ve ayrıca özel eğitim destek hizmetlerinden yararlanacak altı (6) sınıf, üç (3) branş ve bir (1) rehber öğretmen olmak üzere toplam on (10) öğretmeni belirlemeleri ve bu öğretmenleri resmi olarak görevlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenler seçilirken gönüllü olmaları ve seminerlerin ardından yapılan sınavlarda başarı standardı olan 50 puanı yakalamış olmaları beklenmiştir.

Uygulamalı eğitimlerde, öğretmenlere model olma, uygulama yaptırma ve geribildirimde bulunma yoluyla gördükleri teorik bilgileri pratiğe dökme fırsatı sunulmuştur.

Yerinde uygulamalı eğitimler iki gün üst üste Özel Tohum Vakfı Özel Eğitim Okulu'nda gerçekleştirilmiştir. **Tablo-3'te** yerinde uygulamalı eğitimlerde öğretmenler için seçilen hedeflere ve bu hedeflere ulaşmak için yapılan uygulamalar verilmiştir.

⁵ Ersever, 1993; Batu, 2004; Orel, Teret, Zerey, 2004.

⁶ Saban, 2000.

TABLO-3: YERİNDE UYGULAMALI EĞİTİMLERİN SONUNDA KATILIMCILARDAN GERÇEKLEŞTİRMELERİ BEKLENEN HEDEF BECERİLER VE UYGULAMALAR⁷**Hedefler:**

- Öğretim yaparken yüksek tepki fırsatı sunar.
- Ödevlendirdiğinde düşük tepki fırsatı sunar.
- Öğretim yaparken yüksek düzeyde davranışla ilişkilendirilmiş övgü kullanır.
- Ödevlendirdiğinde düşük düzeyde davranışla ilişkilendirilmiş övgü kullanır.
- Uygun zamanda uygun ipucu sunar.
- Uygun zamanda ipucunu geri çeker.
- Uygun zamanda uygun pekiştireç sunar.
- Uygun zamanda pekiştireci geri çeker.

Uygulama:

- **İlk gün:** Her katılımcı üç farklı çocuğu gözlemler, veri toplar ve uygulama yapacağı bir çocuk belirler.
- **İkinci gün:** Kendi belirlediği bir çocukla kendi belirlediği bir becerinin öğretimini yapar ve geribildirim alır.

ANAHTAR ÖNERİLER

Sınıflarında kaynaştırma eğitimi veren öğretmenlerin, bu hizmetten yararlanan engelli öğrencileri için kullanılan bireyselleştirilmiş eğitim programlarıyla ilgili düzenlemeleri, özel eğitimde kullanılan öğretim yöntem ve tekniklerini ve eğitim materyallerini doğrudan gözlemleyebilecekleri fırsatlar sağlamanın kendi sınıflarındaki eğitsel düzenlemelere katkı sağlayabileceği düşünölmektedir. Ayrıca bu tür fırsatlar öğretmenlerin seminerlerde edindikleri bilgi ve becerileri de pekiştirecektir.

Yerinde uygulamalı eğitimler mutlak suretle öğretmenlerin konuyla ilgili bilgi ve beceri dağarcıkları göz önünde bulundurularak önceden planlanmalıdır. Hedefler ve uygulama prosedürleri yazılı olarak öğretmenlere tanıtılmalıdır. Uygulama sırasında öğretmenlere model olunmalı, pratik yapma fırsatı sunulmalı ve profesyonel bir edayla olumlu ve düzeltici geribildirimler verilmelidir. Hedeflere ilişkin ölçütlerin karşılanamadığı durumlarda uygulama tekrar edilmeli yeniden geribildirim sunulmalıdır. Öğretmenlerin uygulamaya ilişkin meşguliyeti sürekli takdir edilmeli, sorular mantıklı gerekçelere dayandırılarak, öğrenci merkezli cevaplandırılmalıdır.

2.2.1.4. Ek eğitimler

Daha önce özel gereksinimli çocukların akranlarıyla birlikte aynı sınıf ortamında kaliteli bir eğitim alabilmeleri için mevcut kaynaştırma uygulamalarının geliştirilmesi gerektiğinden bahsetmiştik. Bu nedenle, Türkiye'deki eğitim öğretim kurumlarında BEP uygulamalarına ilişkin olarak rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ve mümkünse okul yöneticileri ile öğretmenlerin BEP uygulamalarını okul genelinde bir prosedür çerçevesinde koordine etmeleri önemlidir.⁸ Bu nedenle eğitim öğretim yılının başında 3 pilot okulun rehber öğretmenleri, bu okullara özel eğitim danışmanlığı vermek amacıyla seçilen 7 danışman ve projenin müdahale koordinatörüne deneyimli bir uzman (Klinik Psk.) tarafından 2 gün süreyle eğitim verilmiştir. Eğitimler atölye çalışması formatında yapılmıştır. **Tablo-4'te** atölye çalışmalarının içeriği verilmiştir.

⁷ Krantz, Ransland ve McClannahan, 1989; Krantz, 1997; Wagner, 1999.

⁸ Gözün ve Yıkımsı, 2004; Diken, 2008; Batu ve Kırcalı İftar, 2009; Batu ve Uysal, 2009.

TABLO-4: EK EĞİTİMLERİN İÇERİĞİ

Konular**1- Öğretimin düzenlenmesine ilişkin sistematik bir prosedürün oluşturulması**

- PDR servisi, öğretmen, öğrenci ve aile görüşmelerinin yapılandırılması
- RAM a yönlendirme ve RAM raporunun içerik yapılandırılması
- MEB onaylı BEP raporunun okula gönderilmesinden sonra öğrenci, öğretmen ve aile ile yapılacak çalışmaların belirlenmesi

2- Öğretimin Düzenlenmesine İlişkin Uygulama Örnekleri:

- Öğretimin düzenlenmesine ilişkin formların oluşturulması
- Farklı tam ve dersler için öğretimin düzenlenmesine ilişkin formların yazılması, eğitim programına dayalı değerlendirme süreçlerinin, yıllık hedeflerin, uygun ölçme-değerlendirme metotlarının belirlenmesi
- Vakalarla ilgili form içerik örneklerinin oluşturulması

3- Öğretimin Düzenlenmesine İlişkin Takip ve Değerlendirme

- Uygulamanın etkin kılınması için yapılabilecek öğretmen eğitimleri
- Müfredat doğrultusunda sınıf ortamında farklılaştırma örnekleri
- Müfredatın farklılaştırılması örnekleri
- PDR'nin ve öğretmenlerin yetkinlik sınırlarının tanımlanması
- Okul içi çalışmaların sistematik olarak değerlendirilmesi
- Okul dışından uzmanlarla işbirliğinin sağlanması
- Öğretmen, öğrenci ve aile ilgili yaşanan zorluklarla baş etme

4- Öğretimin Düzenlenmesine İlişkin Hazırlık Süreci

- Okul öğrencileriyle rehberlik ders saatinde uygulanabilecek çalışmaların paylaşılması
- Aileleri öğretimin düzenlenmesine ilişkin uygulamalarla ilgili bilgilendirme ve hazırlık sürecinin planlanması
- Soru ve görüşlerin paylaşılması

ANAHTAR ÖNERİLER

“Hiç kimse mükemmel değildir!” uzmanlarında zaman zaman kendi uzmanlık alanlarında daha ve/veya farklı deneyime sahip başka uzmanlardan öğrenebilecekleri şeyler olabilir. Okulların rehber öğretmenleri ve özel eğitim danışmanları işbirliğine dayalı ortak hedefleri gerçekleştirme konusunda görüş birliğine varma ve ortak stratejiler geliştirme konusunda önceden bir araya gelmeleri ve gerekli olduğu düşünüldüğü takdirde deneyimli başka uzmanlardan ek eğitim almaları gerekebilir.

Bu eğitimlerde Tablo-4'te belirtilen konulara ilave olarak, “bu süreçte kaynaştırma öğretmeni, kaynaştırma öğrencisi, rehber öğretmen ve özel eğitim danışmanının rolleri ne olmalıdır?”, “Kaynaklar nasıl pay edilmeli ve nasıl kullanılmalıdır?” konularına da yer verilmesinde yarar vardır.

2.2.1.5. Özel eğitim danışmanlığı

Kaynaştırma uygulamalarından söz edildiğinde özel eğitim destek hizmetlerinin önemi ve gereği göz ardı edilemez. Ancak ülkemizde kaynaştırma uygulamaları çoğunlukla bu hizmetler olmaksızın gerçekleştirilmektedir.⁹ Destek özel eğitim hizmetleri, kaynak oda, sınıf içi yardım ve özel eğitim danışmanlığı olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır.¹⁰

Özel eğitim danışmanlığı diğer iki destek özel eğitim hizmeti türüne göre daha farklı bir hizmet türüdür. Bu hizmet türünde, öğretmen aracılığıyla kaynaştırma öğrencisine dolaylı olarak yardım ulaştırılması söz konusudur. Sorunun belirlenmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi, çözüm önerilerinin uygulanması ve sonuçların değerlendirilmesi aşamalarından oluşan özel eğitim danışmanlığı, özel eğitim öğretmenleri ya da özel eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip rehber öğretmenler tarafından gerçekleştirilebilir.¹¹

Özel eğitim danışmanlığı ziyaretleri başlamadan önce kaynaştırma öğretmenlerinden bazı bilgiler istenmiştir. Özel eğitim danışmanlarını danışan öğretmenler ile eşlerken Önbilgi Formu'nda (**Ek-2**) yer alan değişkenler göz önünde bulundurulmuştur. Bu destek modelde özel eğitim danışmanlığı görevini yürüten öğretmenlerden "Danışman"; özel eğitim danışmanlığı alan öğretmenlerden ise "Danışan" olarak bahsedilmiştir.

Danışmanlık ziyaretleri, bazı istisnalar dışında Kasım ayında başlayıp Nisan ayında tamamlanmış, toplam 7 ziyaret gerçekleştirilmiş ve ortalama 20 günde bir yapılmıştır. Ancak öğretmenlerin ders programlarındaki değişiklikler ve kaynaştırma öğrencilerinin devamsızlıkları nedeniyle bazı ziyaretler planlandığı tarihlerde yapılamamıştır. Yapılamayan ziyaretler Mayıs ayında telafi edilmiştir. Ayrıca öğretmenlere ve danışmanlara telefon ve/veya e-posta yoluyla da görüşmelerinin uygun olduğu bildirilmiştir.

Tablo-5'te danışmanlara rehberlik yapmak amacıyla toplam yedi gündem olarak belirlenen özel eğitim danışmanlık sürecinin basamaklarına yer verilmiştir. Ayrıca **Ek-1'de** danışmanlık süreci planlanırken yararlanılan kaynaklara da yer verilmiştir. Danışmanlara bu gündemlere bağlı kalmaları, ancak içeriği her öğretmenin (danışanın) gereksinimlerine göre bireyselleştirebilecekleri söylenmiştir. Her danışman aşığıda verilen ve kendilerine tanıtılan gündemler çerçevesinde ziyaretlerini planlayıp uygulamışlardır. İhtiyaç duyduklarında müdahale seti koordinatöründen süpervizyon almışlardır. Danışmanlık sürecine katılan 30 öğretmene bu sürecin sonunda "Teşekkür Belgesi" verilmiştir.

⁹ Batu, 2004; Sucuoğlu ve Kargın, 2008.

¹⁰ Batu, 2004; Sucuoğlu ve Kargın, 2008; Batu ve Kircaali İftar, 2009; Batu ve Uysal, 2009.

¹¹ Cook, Tessier ve Klein, 1996; Kerr ve Nelson, 1998; Wagner, 1999; Stakes ve Hornby, 2000; Batu ve Topsakal, 2003; Smith, Polloway, Patton ve Dowdy, 2004.

TABLO-5: ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIK SÜRECİ İLE İLGİLİ GÜNDEM MADDELERİ¹²

Gündem I Öğretmen-Danışman İlişkisi Geliştirme

1- Kendinizi tanıtırın.

Özgeçmişinize ait bilgiler verin ve kısaca deneyim ve gözlemlerinizi anlatın. Öğretmenlere bazı sorular (Örn: Okulunuz çok güzelmiş, ne kadar zamandır burada çalışıyorsunuz?) sorarak yakınlık kurun.

2- Kaynaştırma eğitiminin önemini mantıklı sebeplere dayandırarak anlatın.

- Öğretmenler görevlerini gerektiği gibi yerine getirirlerse bile, gelişim yetersizliği olan çocukların en üst düzeyde ilerleme kaydedebilmeleri için özel birtakım desteğe ihtiyaçları vardır.
- Öğretmenler kaynaştırma yoluyla, eğitim için ayrılan toplam süreyi ve çocuklar için uygun olan öğrenme şekillerinin sayısını artırabilirler.
- Kaynaştırmanın sistematik bir şekilde uygulanması sonucunda çocuklar yeni beceriler edinebilirler.

3- Bu projede özel eğitim danışmanlığı modelinin nasıl olacağını anlatın.

- Öğretmen ve danışman eğitim hedeflerini birlikte belirler.
- Problem davranış değiştirme stratejileri ve/veya beceri öğretim yöntemleri danışma sürecinde birlikte geliştirilir.
- Danışman problem davranışları yerinde belirlemek için sınıfta doğrudan gözlem yapar. Ayrıca danışman gerekli yerlerde sorular sorarak öğretmenin problemini açık bir şekilde ifade etmesine yardımcı olur.
- Öğretmenlerin uygulamaları etkili bir şekilde yapabilmelerine yardımcı olmak için kaynaştırma sınıfına yapılacak düzenli ziyaretlerin ve öğretmen görüşmelerinin tarihleri belirlenir.
- Öğretmenlerin sorularını alın.

4- Okul ziyaretlerinin yapısını belirleyin.

- Katılımcıları (Öğretmen, danışman ve gerek duyulduğunda müdahale koordinatörü) belirleyin.
- Okul ziyaretlerini/görüşme günlerini kararlaştırın.
- Görüşme için öğretmene en uygun saati belirleyin.
- Telefon görüşmeleri için öğretmen ve danışmana en uygun ortak saati belirleyin.

5- Özetleyin.

- Problemin belirlenebilmesi için danışman ilk önce öğretmenle görüşür ve daha sonra çocuğu sınıf ortamında doğrudan gözlemler ve öğretmene sorular sorar.
- Kaynaştırma programının etkili çocuğun kişisel özelliklerine veya geçmişine değil şimdiki davranışlarına bağlıdır.
- Kaynaştırma eğitimi, gelişimsel yetersizliği olan çocuklara yardım edebilmek için, etkililiği kanıtlanmış bilimsel bir teknolojiden yararlanır.
- Danışman ve öğretmenler sorunlara birlikte çözüm yolu bulurlar.
- Öğretmenin sorularını cevaplayın.

6- Okul ziyaretini sonuçlandırın.

- Eğitim hedeflerini belirlemek için bir sonraki buluşmanın gündemini kısaca anlatın. Bu hedefler doğrudan problemleri davranışları azaltmanın yanı sıra mevcut becerileri artırmaya da yönelik olabilir.
- Bir sonraki okul ziyaretinin ve saatinin ne zaman olacağını belirleyin.
- Danışmanlık sürecine katıldığı için öğretmene teşekkür edin.
- Okuldan ayrılın.

Hatırlatmalar

- Gerekirse "Kaynaştırma" kitaplarından yararlanın.
- Bu okul ziyaretini kaydedin.
- Bir sonraki ziyaretin zamanını kaydedin.
- Müdahale koordinatörünüzle gündemi tartışın.

¹² Krantz, Ramsland ve McClannahan, 1989; Cook, Tessier ve Klein, 1996; Krantz, 1997; McClannahan, 1997; Kerr ve Nelson, 1998; Wagner, 1999; Stakes ve Hornby, 2000; Batu ve Topsakal, 2003; Smith, Polloway, Patton ve Dowdy, 2004.

TABLO-5: ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIK SÜRECİ İLE İLGİLİ GÜNDEM MADDELERİ

Gündem II Sorunu ve Hedefleri Belirleme

1- Öğretmeninden çocuğun beceri eksiklikleri ve davranış problemlerini tanımlamasını isteyin.

- a) Öğretmenin çocuk için belirlediği problemler hakkında bilgi toplayın ve bu problemleri çözüme ulaştıracak planları yapmak amacıyla bu ziyareti yaptığınızı açıklayın.
- b) Öğretmenin problemlili davranışlar kadar beceri eksiklikleri üzerine de eğilmesine yardımcı olun.
- c) Öğretmenin çocuklarının davranışlarını objektif bir şekilde tanımlamalarına yardımcı olun (Örn: "Kendini kaybediyor" yerine "Ağlıyor ve tepiniyor").
- d) Öğretmenin sözünü ettiği problem davranışların rastgele listesini çıkarın. Gerekirse, beceri edinme hedeflerinin (Örn: yönerge takibi, beslenmesini kendi başına hazırlama, ders araç gerecini ayırt etme, bağımsızlık, alıcı dil gelişimi) listede yer almasını sağlamak için yönlendirin.
- e) Önceliklerine göre öğretmenden bu davranışları sıraya koymasına yardım edin.

2- Öncelik listesinde ilk dört davranışın detaylarını belirleyin.

- a) Davranışlar; ne zaman, nerede ve kiminle birlikteyken gerçekleşti veya gerçekleşmedi?
- b) Öğretmenlerden davranış problemi veya beceri yetersizliği ile ilgili yakın zamanda karşılaştığı örnekleri isteyin.
- c) Davranışlar gerçekleştiği veya gerçekleşmediği zamanlarda öğretmene ne yaptığını sorun.

3- Potansiyel pekiştireçleri değerlendirin.

- a) Çocuğun sevdiği yiyecek, içecek, oyuncak ve oyunlar nelerdir?
- b) Çocuk nasıl vakit geçirmekten hoşlanıyor?

4- Yönerge takibi, alıcı dil, yardım isteme veya bağımsız yapma gibi becerilere öncelik verilmesi gerektiğini mantıklı sebeplere dayandırın.

- a) Uygun davranışları için öğrenciyi övme ve ödüllendirmenin uygun olmayan davranışları azaltmaya yardımcı olacağını açıklayın.
- b) Öğretmenlere, endişelendikleri ciddi davranış problemleriyle en kısa zamanda ilgilenileceğini temin edin.
- c) Her bir hedef davranışa çocuklarının başarısına katkı sağlayacak sistematik bir tutumla yaklaşılacağını açıklayın.
- d) Sorularını cevaplayın.

5- Sınıfı doğrudan gözlemleyin.

- a) Gözleme başlamadan önce öğrencilere, öğretmen olduğunuzu onları gözlemleyeceğinizi ve zaman zaman onları ziyaret edeceğinizi ve öğretmenlerine yardımcı olacağınızı söyleyin.
- b) Gözlem yaparken sınıfın dikkatini mümkün olduğunca dağıtmayacağınız bir yerde durun, çocuklara dikkatini vermeyin, öğretmenin öğretme beceri ve beceri eksiklikleri, sınıf yönetiminde kullandığı stratejiler ve genel öğretim düzenlemelerini gözlemleyin ve not alın. Soru sormamız gerekiyorsa sınıfın dikkatini dağıtmadan sorun, açık uçlu sorulardan kaçının, geribildirimlerinizi yüz yüze yapacağınızı görüşmelere saklayın.

6- Özetleyin.

- a) Öğretmene bundan sonra yapılacak olan görüşmelerin, bu buluşmada üzerinde uzlaşıya varılmış hedef davranışlara yönelik planlandığını anlatın.
- b) Bir sonraki görüşmenin gündemini belirleyin.
- c) Bir sonraki görüşmenin ne zaman yapılacağını belirleyin.
- d) Takdir edin. Çocuklarının uygulama programlarına yaptıkları katkı ve gösterdikleri ilgi için öğretmene teşekkür edin.

Hatırlatmalar

- 1- Bu okul ziyaretini kaydedin.
- 2- Bir sonraki ziyaretin zamanını kaydedin.
- 3- Görüşmeler sırasında güç durumlar/zorlayıcı üsluplarla karşılaştığımızda bu konulara nasıl yaklaşacağımıza önceden karar verin.
- 4- Müdahale koordinatörünüzden profesyonel davranış ve uygulama beceri ile ilgili geribildirim isteyin.

TABLO-5: ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIK SÜRECİ İLE İLGİLİ GÜNDEM MADDELERİ

Gündem III, IV, V ve VI Çözüm Önerileri Geliştirme ve Uygulama

1- Ön bilgi verin.

- Sınıfında gözlem imkân vereceği için öğretmene teşekkür edin.
- Bir önceki gündem sırasında yaptığımız sınıf içi gözleminizi dikkate alarak hedef davranışları ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususları teker teker örnekleyerek açıklayın. Öncelikle öğretmenin güçlü yanlarını vurgulamaya özen gösterin. Düzeltici geribildirim verirken empati ifadesi kullanın.
- Bir ders saati boyunca sınıfta yeniden gözlem yapacağımızı, ardında teneffüs saatinde kendisine yeniden geribildirim vereceğinizi (yaklaşık 20 dakika), ikinci ders tekrar sınıfı gözlemleyeceğinizi bu sırada gerekirse kendisine model olabileceğinizi ve ikinci teneffüste kendisine tekrar geribildirim vereceğinizi söyleyin ve sorularına zaman ayırın.

2- İlk dersin sonunda geribildirim verin.

- Öğretmenenden kendisine verilen geribildirimlere dayalı dersi yapmasını isteyin.
- İlk ders sınıfı dikkatlice gözlemleyin, bu arada yazılı notlar alın.
- Teneffüste size zaman ayırdığı için teşekkür edin, uygun performansından dolayı tebrik edin.
- Etkili olmayan davranışlarını açıklayın.
- Değiştirmesi gerektiğine dair gerekçeleri dile getirin.
- Bunların yerine geçebilecek, etkili olabilecek yeni davranışları tanımlayın.
- Yeni davranış için gerekçeler sunun ve bu eğitim etkileşimi süresince onay isteyin.
- Kendisinden istenen davranış için daha fazla açıklama veya yeniden örnek isteyip istemediğine karar verin; ardından, öğretmenin yeni davranışı ikinci ders uygulamasını isteyin.
- Yeni davranışı uygulaması için öğretmene yardımcı olun izin verirse yaparak siz gösterin ya da ders sonunda siz öğrenci rolünü oynayarak provalar yapın.

3- İkinci dersin sonunda geribildirim verin.

- Olumlu geribildirimlerle başlayın.
- Açık bir şekilde düzeltici geribildirim sunun.
- Öğretmenin davranışlarına şekil verin.

4- Bu aşamaları öğretmen ile x kere tekrarlayın.

Geribildirim vermeyi 20 dakikadan daha fazla sürdürmeyin çünkü uzatılmış geribildirim cezaya dönüşebilir.

5- Takdirinizi, desteğinizi ve sürekli ilginizi ifade edin. Bu programın söz konusu çocuk için neden önemli olduğuna dair gerekçeler sunun.

6- Bir sonraki okul ziyareti için gündeminizi belirleyin ve bir sonraki okul ziyaretinizin planını yapın.

Hatırlatmalar

- Bu ziyareti kaydedin.
- Bir sonraki ziyaretin ne zaman yapılacağını kayıt edin
- Sorunlarınızı müdahale koordinatörünüzle tartışın.

Gündem VII Sonuçları Değerlendirme

Bir şeye ihtiyaç duyup duymadığını öğrenmek için görüşmeye gitmeden önce öğretmene telefon açın.

- Öğrencinin durumuyla ilgili öğretmeninden bilgi alın. Öğretmene harcadığı çaba için iltifatta bulunun.
- Öğretmene hedef davranışlar ve uygulamayla ilgili herhangi bir sorularının ya da endişelerinin olup olmadığını sorun; bunları detaylı olarak tartışın.
- Öğretmeni ders yaparken gözlemleyin ve uygulama becerilerine dair gerekirse ek eğitim verin.
- İlk izleme ziyaretinde etkili kaynaştırma uygulamaları hakkında okunacak bir metin götürün. Metni tartışın ve öğretmenin sorularına zaman ayırın.
- Öğrencinin performansı hakkında bilgilendirmenin önemini tartışın.
- Öğretmene katılımları için teşekkür edin.

Hatırlatmalar

- Bu okul ziyaretini kaydedin.

2.2.1.5.1. Danışmanlık ziyaretleri

Bir önceki bölümde özel eğitim danışmanlığı ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Yazının bu bölümünde ise destek model kapsamında yürütölen özel eğitim danışmanlığı süreci ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilecektir. Özel eğitim danışmanlığı, sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan her okuldan 9'ar öğretmene verilmiştir. Her ne kadar danışmanlık ziyaretlerinin önceden belirlenen günlerde **Tablo-5'te** verilen gündemler çerçevesinde yürütölmesi planlanmış olsa da okullardan kaynaklanan çeşitli sorunlar nedeniyle bu plana tam olarak uyulamamıştır. Danışmanlık süreci, özel eğitim bölümü zihin engelliler öğretmenliği dalından mezun olmuş, gelişim yetersizliği olan çocukların eğitimi konusunda deneyimli yedi öğretmen aracılığıyla yürütölmüştür. Danışmanlardan biri her üç okula, diğer altısı ise birer okulda danışman olarak görevlendirilmiştirlerdir. Böylece üç okul arasında koordinasyon sağlanmışır. Danışmanlar, görev aldıkları okullar ve danışan öğretmenler **Tablo-6'da** verilmiştir.

TABLO-6: DANIŞMANLARIN, OKULLARA VE DANIŞANLARA DAĞILIMI:

Okul	Danışmanlar	Danışan Öğretmenler	Danışan Rehber Öğretmenler
Süleyman Celebi İlköğretim Okulu	A. K.	O. B. D. Ü. T. Ö.	M. K.
	G. U.	S. A. M. K. C. Z. C.	
	Z. E.	Ö. A. N. Ö. Ç. Z. G.	
Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu	A. K.	M. K. A. Ç. B. E.	A. A.
	A. G.	Ö. G. S. V. H. Y.	
	G. İ.	T. G. H. T. N. Y.	
Zehra Ülker İlköğretim Okulu	A. K.	M. Ş. G. G. Z. Ö.	B. B.
	Y. S.	K. Ş. K. F. İ. B.	
	N. Y.	F. D. G. S. A. E.	

Yukarıdaki tabloda da göröldüğü gibi her okula üçer danışman atanmıştır. Danışmanların her biri, genellikle ikisi sınıf, biri branş olmak üzere toplam üçer öğretmenden sorumlu olmuşlardır. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı bu kuralda istisnalar olmuştur. Danışmanlar ziyaretler sırasında her öğretmene ikişer saat zaman ayırmışlardır. Ayrıca öğretmenlerden ikisinin sabahçı ya da ikisinin öğlenci olmasına dikkat edilmiştir. Böylece danışmanların ziyaret sırasında aynı gün tüm öğretmenler ile görüşebilmeleri sağlanmışır. Bazı sınıflarda ikiden daha fazla kaynaştırma öğrencisi olduğu tespit edilmiştir. Ancak ortak bir standardı

tutturmak için danışmanlardan her öğretmene sınıfından en fazla iki öğrenci için danışmanlık yapmaları istenmiştir. Bunun yanında öğretmenlerden danışmanlık sürecinde edindikleri becerileri diğer öğrencileri içinde sergilemeleri beklenmiştir.

ANAHTAR ÖNERİLER

Danışmanlık ziyaretlerini önceden belirlenmiş gündem çerçevesinde yürütülmesi bu süreci daha planlı ve profesyonel kılacaktır. Her bir danışmanlık ziyaretinden önce gündemi okumak, gerekli hazırlıkları yapmak (Faydalanılacak kaynakları hazırlama, veri formları oluşturma, kayıt cihazlarını hazırlama vb.) önemlidir. Ayrıca danışmanlık ziyaretinde bulunmadığınız zamanlarda da (haftada en az 1 kere) danışan öğretmeniniz ile iletişim kurmanız önerilir.

2.2.1.5.2. Rehber öğretmene rehberlik

Mevzuat; rehber öğretmenlere, kaynaştırma öğrencileri ile ilgili bazı görev ve sorumluluklar vermiştir.¹³ Bu sorumluluklardan başlıcaları şu şekildedir: (a) özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin ailelerine yönelik aile eğitimi hizmetlerini planlamak, yürütmek ve gerektiğinde ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak, (b) özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bireysel gelişimini değerlendirmek üzere formlar hazırlanmasında Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) geliştirme birimiyle, öğretmenler ve ilgili personel ile iş birliği yapmak, (d) öğretmenler ve ailelerle iş birliği yaparak öğrenciler için bireysel gelişim raporu düzenlemek ve (e) öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonu, BEP geliştirme birimi, izleme ve yönlendirme kurulu ile öğretmenlerle iş birliği yapmak.

Kaynaştırma eğitimi veren bir okulda rehber öğretmenin önemi yadsınamaz. Rehber öğretmenden kaynaştırma öğrencisi, kaynaştırma öğrencisinin sınıf öğretmeni ve ailesi arasında köprü vazifesi görmesi, hizmetleri planlaması ve yaşanan aksaklıkları gidermesi beklenmektedir. Ancak rehber öğretmenlerin, gerek özel eğitim konusundaki genel bilgi eksikliği gerek ise özel eğitim danışmanlığı süreci konusundaki bilgi eksikliği nedeniyle bu görevlerini yerine getirmede bazı zorluklar yaşadıkları düşünülmektedir.¹⁴

Bu projede rehber öğretmenlere özel eğitim danışmanlığı süreci ile ilgili kapsamlı bir rehberlik hizmeti sunulmuştur. Rehber öğretmenlere yoğun hizmeti içi eğitimler ve ek eğitimlerin (BEP ve kaynaştırma eğitimi) ardından danışmanlık sürecinde ve sonrasında özel eğitim danışmanlığı yapma becerileri kazandırılmıştır. Bunun için her üç okuldan da sorumlu olan bir danışman, rehber öğretmenlere de danışmanlık yapmıştır. Danışmanlık sürecinde; rehber öğretmenlere, kaynaştırma öğrencileri ile yaşanan sorunlarda problemi tespit etme, çözüm önerileri geliştirme, çözüm önerilerini uygulamaya geçirme, sonuçlarını değerlendirme aşamaları tanıtılmıştır. Ayrıca kendilerine gerektiğinde okuyabilecekleri ya da öğretmenlere tavsiye edebilecekleri özel eğitimle ilgili güncel kaynaklar temin edilmiştir. Ek-3'te okullara gönderilen kaynak kitapların bir listesi verilmiştir. Okul genelinde yapılması planlanan empati çalışmalarının sunumları rehber öğretmenlere tanıtılmış ve teslim edilmiştir. Empati çalışmalarına ilgili ileren bölümlerde detaylı bilgi verilmiştir.

Bütün bunların yanında rehber öğretmenlerden proje kapsamında takip edilen kaynaştırma öğrencileri dışında diğer kaynaştırma öğrencilerinin öğretmenleriyle çalışmaları sağlanarak BEP geliştirme, sorun belirleme ve çözüm önerisi geliştirme konusunda danışmanlık yapılmıştır.

¹³ Diken ve Aksoy, 2009.

¹⁴ Sart, Ala, Yazlık ve Yılmaz, 2004; Diken ve Aksoy, 2009.

ANAHTAR ÖNERİLER

Danışmanlık ziyaretlerinde rehber öğretmene kaynaştırma öğrencisinin problemini tespit etme, çözüm önerileri geliştirme, çözüm önerilerini uygulamaya geçirme, sonuçlarını değerlendirme aşamaları teker teker tanıtılmalı uygulayarak model olunmalı ve kendilerine uygulama fırsatı tanınmalıdır. Uygulamalar teker teker değerlendirilmeli ve rehber öğretmene geribildirim sunulmalıdır. Geribildirimler profesyonelce olmalı ve rehber öğretmenin olumlu tepkileri takdir edilmelidir.

2.2.1.5.3. Süpervizyon toplantıları

Projenin müdahale koordinatörünün önderliğinde özel eğitim danışmanlığı programının planlandığı şekilde yürütülebilmesi, olası ve/veya ortaya çıkmış problemlerin zamanında çözüme kavuşturulması amacıyla ortalama iki haftada bir süpervizyon toplantıları yapılmıştır. Toplantılara tüm danışmanların grup halinde katılımı sağlanmıştır. Böylece beyin fırtınası yapılmış, planlar ve deneyimler paylaşılmıştır. Toplantılarda ilk önce, bir sonraki hafta takip edilmesi gereken gündem okunmuş, her danışman gündemi ile ilişkili yapmayı planladığı çalışmayı grupla paylaşmış ve geribildirim almıştır. İkinci olarak; her danışman, gerçekleştirmiş olduğu bir önceki gündemini, problemlerin üstesinden gelmek amacıyla kullandığı stratejileri grupla paylaşmış ve geribildirim almıştır. Toplantılar ortalama birer saat sürmüştür.

ANAHTAR ÖNERİLER

Problemlerin zamanında çözüme kavuşturulabilmesi için müdahale koordinatörü sık sık (tercihen her hafta) süpervizyon toplantıları düzenlemelidir. Toplantılara gruptaki tüm danışmanların katılımı sağlanmalıdır. Böylece danışmanlar birbirlerinin deneyimlerinden yararlanabileceklerdir. Toplantılara önceden hazırlanan bir gündemle gidilmeli ve toplantı sırasında her danışmana sırasıyla söz hakkı verilmelidir. Toplantıya getirilen olumlu örnekler, başarı hikâyeleri takdir edilmeli, yaşanan zorlukların üstesinden gelmek için kullanılabilecek yeni stratejiler geliştirilmelidir. Stratejiler geliştirilirken daha önceki deneyimler göz önünde bulundurulmalıdır. Gerektiğinde alan yazın taraması yapılmalı, ilgili kaynaklar okunmalı ve toplantıya hazırlıklı gidilmelidir. Toplantının günü ve saati yılın başında belirlenmelidir. Ayrıca alternatif bir gün ve saat belirlemek bazen katılımcılar açısından önemli olabilir.

2.2.2. DİĞER PERSONELİN, ÖĞRENCİLERİN VE VELİLERİN EĞİTİMİ

2.2.2.1. Şenlikler

Kaynaştırma eğitimine ilişkin olumlu tutumların gelişmesi; kaynaştırma eğitiminin başarılı olmasında önemli bir faktör olduğu düşüncesi şenliklerin düzenlenmesinin temel gerekçesi olmuştur.

Eğitim öğretim yılının başladığı ilk hafta her üç okulda da şenlikler düzenlenip; *eğitim hakkı, kaynaştırma eğitimi, kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için yapılması*

gerekenler konularında, okul personeline, çocuklara ve velilere düşen görevlere ilişkin söyleşiler yapılmıştır. Özellikle okulun yöneticileri, diğer çalışanları, normal gelişim gösteren çocuklar ve ailelerini hedef alan bu çalışmalarda kaynaştırma eğitimi ile ilgili okul genelinde farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Tüm velilerin okula gelmesini sağlamak ve ilgiyi olabildiğince artırmak için söyleşilere farklı dizi oyuncuları, uzmanlar ve “başarı hikâyesi” olan aileler davet edilmiş, şenliklere katılan öğrencilere ve ailelerine çeşitli ikramlar sunulmuştur.

Eğitimler ve destek özel eğitim hizmetleriyle ilgili çalışmalar tamamlanır tamamlanmaz eğitim öğretim yılı sonunda şenlikler tekrar edilmiştir. Ayrıca son şenliklerde, rehberlik derslerinde empati çalışmalarının ardından düzenlenen proje kapsamında öğrencilerin yaptığı ve her sınıfın birincisini kendisinin seçtiği iki ve üç boyutlu çalışmalar sergilenmiştir.

ANAHTAR ÖNERİLER

Şenlikler, kaynaştırma eğitimi konusunda farkındalık yaratma adına oldukça önemlidir. Şenliklere katılımı sağlamak için ilgi çekici etkinlikler planlamak gerekebilir. Bu konuda Okul Aile Birliği’nden destek alınabilir.

2.2.2.2. Empati çalışmaları

Normal gelişen öğrencilerin kendilerini engelli akranlarının yerine koyabilmeleri ve onların yaşadıklarını anlayabilmelerini sağlamak amacıyla rehberlik derslerinde rehber öğretmenlerin desteği ile empati çalışmaları yapılmıştır. Bu amaç için uzmanlar tarafından hazırlanan sunum örneği (**Bakınız, Ek-4**) ilk danışmanlık ziyaretleri sırasında rehber öğretmenlere tanıtılmış, örnek bir uygulama gösterilmiş ve sunumda kullanılacak araç gereçler (Örneğin gözlük, baston vb.) kendilerine teslim edilmiştir. Rehber öğretmenlerden bu etkinliklerin her sınıfta iki ders süresince ardı ardına yapılması, derse katılan öğrencilerden yoklama alınması ve etkinliğin sonunda “*Mimarı siz olsaydınız tüm engelli arkadaşlarınızla birlikte eğitim alabileceğiniz bir okulu nasıl inşa ederdingiz?*” proje yarışmasının düzenlenmesi istenmiştir. Ayrıca yarışmayla ilgili önceden hazırlanmış afişler de sınıflara ve okulun duyuru panosuna asılması için rehber öğretmenlere teslim edilmiştir. Bütün bunların yanında rehber öğretmenlere proje birincisini her sınıfın kendisinin belirleyeceği, birinci olanların yılın sonunda yapılacak şenliklerde sergileneceği bilgisi de verilmiştir.

Rehber öğretmenler; ilk dönem, empati çalışmalarının her sınıfta yapılmasını sağlamışlar ve proje yarışmasını başlatmışlardır.

ANAHTAR ÖNERİLER

Empati çalışmalarını “Bireysel Farklılıklar” konusu ile ilişkilendirerek yapmak önemlidir. Sadece engellilerin değil tüm bireylerin bireysel farklılıklar olabileceği ve buna saygı duymamız gerektiği vurgulanmalıdır. Engellileri Koruma ve Dayanışma Kulübü ile işbirliği yaparak empati çalışmalarının uygulamaya geçirilmesi sağlanmalıdır. Bu konuda gayret sarf eden öğrenciler gerek sınıf gerek okul bazında ödüllendirilmelidir.

2.2.2.3. Veli seminerleri

3 Aralık Dünya Özürlüleri Günü'nde pilot okullarda konferanslar düzenlenmiştir. İstanbul Barosu Engelliler Komisyonu Başkanı Avukat Güler Polat'ın eşlik ettiği konferansların ana teması engellilerin eğitim hakkı olmuştur.

2.3. SINIF İÇİ DESTEK: ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIĞI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Bu bölümde, proje kapsamında yürütölen özel eğitim danışmanlığıyla ilgili her danışmanın bir danışan öğretmeniyile yaptığı bir çalışma örneği olarak verilmiştir.

ÖRNEK-1: ZEHRA ÜLKER İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: N. K.

Okul: Zehra Ülker İlköğretim Okulu İstanbul, Ümraniye ilçesinde hizmet vermektedir.

Okulun 16 dersliği, üç laboratuvarı, 26 şubesi, iki okul öncesi eğitim sınıfı, iki bağımlı OÇEM'i, iki özel eğitim sınıfı vardır. Okulda, projenin yürütöldüğü eğitim öğretim yılında (2010-2011) 1203 öğrenci öğrenim görmüştür. İkili öğretim yapılmaktadır, 31 öğretmen ve bir rehber öğretmen görev yapmaktadır. Okulun bir kantin ve beden eğitimi salonu vardır ancak çok katlı olmasına rağmen asansör yoktur.

Sınıf: İngilizce öğretmeni Gamze Hanım'ın 7-D sınıfında öğrencisi olan Erkan için danışmanlık hizmeti verilmiştir. 7-D sınıfı okulun üçüncü katındadır. Sınıf mevcudu 40'tır. İki kaynaştırma öğrencisi vardır. Sınıfın genel başarı düzeyi okul ve ilçe ortalamasının altındadır.

Danışan Öğretmen: Danışan Gamze Hanım 7-D sınıfının İngilizce öğretmenidir. Bu projeden önce özel eğitim ile ilgili herhangi bir kurs almamıştır. Özel eğitim danışmanlığı için gönüllü olmuştur. Proje çerçevesinde yapılan yerinde uygulamalı eğitimlere bir gün katılabilmiş ancak tüm özel eğitim danışmanlıklarına katılmıştır.

Kaynaştırma Öğrencisi: Sınıfta raporlu iki kaynaştırma öğrencisi bulunsa da Gamze Hanım en çok zorlandığı öğrencinin Erkan olduğunu söylemiş ve bu öğrenci hakkında danışmanlık istemiştir. Erkan 1998 Şanlıurfa doğumludur. Dört kardeşi vardır ve kardeşlerinden biri ile aynı sınıfta okumaktadır. İstanbul'a dört yıl önce gelen Erkan okula başladığında okul rehber öğretmeni tarafından RAM'a yönlendirilmiş ve hafif derece zihinsel engelli tanısıyla kaynaştırma raporu almıştır. Erkan'ın ailesi Türkçe bilmemektedir. Öğretmeni Erkan'ı uyumsuz, davranış problemleri yoğun ve akademik olarak sınıfın gerisinde bir öğrenci olarak tanımlamıştır.

Sorunu ve Hedefleri Belirleme: Gamze Hanım, Erkan ile ilgili davranış problemleri ve beceri eksiklerini şu şekilde öncelik sırasına koymuştur: (a) Erkan derste sürekli başkalarıyla konuşuyor, (b) sınıf içi ödevlere katılmıyor. Örneğin; arkadaşları tahtadakileri yazarken o yazmıyor, (c) ezberlemesi gereken sözcükler kendisine sorulduğunda çok azını hatırlıyor.

Sınıfta yaptığım gözlemlerde Erkan'ın derslerde yapılan etkinlikler ile beklenenden daha az meşgul olduğunu, İngilizce sözcüklerin anlamlarını ise çok az hatırlayabildiğini gözlemledim. Arkadaşlarının konuşmak için söz aldığı durumlarda ise sürekli başkaları ile konuştuğunu gözlemledim.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Gamze Hanım'a, öğrencilerin başarısız deneyimlerinin olduğu konularda problem davranış gösterme sıklığının arttığını ve dersten uzaklaşma başladığını anlatarak eğitimcilerin bu durumda öğrencilere başarılı yaşantılar sağlaması için stratejiler geliştirmesi gerektiğinden bahsettim.

Erkan'ın İngilizce sözcük ezberleme ve telaffuz etme konusunda performansı doğrultusunda kolaylaştırmalar yapıp aşamalı olarak ölçütümüzü artırabileceğimizi belirttim. Erkan'ı sadece söz verdiği zamanlarda değil, istediğimiz davranışları sergilediği diğer zamanlarda da pekiştirmesi gerektiğinden bahsettim. Ayrıca Erkan'ın dersle meşgul olması ve daha iyi öğrenebilmesi için daha fazla tepki fırsatına ihtiyacı olduğundan bahsettim. Ayrıca Erkan'ın arkadaşlarından daha az sayıda sözcük ezberlediğinde de (Örn. Arkadaşları 20 sözcük ezberlerken Erkan 10 sözcük ezberler) başarılı kabul edilmesi konusunda hemfikir olduk.

Gamze Hanım içinde İngilizce sözcükler olan bir tombala poşetini öğrencilere vererek müzik eşliğinde elden ele dolandırmalarını istiyordu. Müzik durduğu sırada tombala poşeti elinde kalan öğrenci poşetin içinden bir sözcük çekiyor ve onun Türkçe anlamını söylüyordu. Müzik tekrar başladığında ise oyun devam ediyordu. Bu oyun tüm sınıfın hoşuna gittiği gibi Erkan'ın da hoşuna gidiyor ancak İngilizce sözcüklerin anlamını ve telaffuzunu bilmediği için sıranın kendisine gelmesini istemiyordu.

Gamze Hanım ile birlikte Erkan için potansiyel pekiştireçlerin ne olabileceğini düşündüğümüzde en etkilisinin arkadaş ilgisi, öğretmen övgüsü ve tombala oyunu olduğuna karar verdik.

Çözüm Önerilerini Uygulama: Gamze Hanım ile geliştirdiğimiz önerileri bir sonraki danışmanlık ziyaretinde uygulama fırsatı bulduk. Erkan'a verilen 10 tane sözcüğü ezberlemesi için ödev verdik. Erkan'ı evde çalıştırması için kardeşinden yardım istedik. Bu sözcüklerden sekizini doğru hatırlayabildiğinde bir sonraki ders tombala oyununu Erkan'a yönelttik. Erkan müziği başlatan ve durduran kişi oldu. Tombalanın kimin elinde kalacağına O karar verdi. Erkan'ın önünde bir defter oldu ve doğru cevap veren arkadaşlarının isimlerini ve doğru cevaplarını önündeki deftere yazdı. Böylece yazı yazma konusundaki direncini de kırabildik.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Erkan son iki danışmanlık ziyaretinde, iki İngilizce dersinde eskiye oranla ilgisi büyük oranda artış gösterdi. İngilizce sözcüklerin ise çoğunluğunu hatırlayabildi. Ayrıca, arkadaşları söz aldığında 10 defadan 9'unda arkadaşlarını dinlediği ve bu sırada kimseyle konuşmadığı gözlemlendi. Gamze Hanım bu olumlu değişimin diğer zamanlarda da devam ettiğini, geliştirdiğimiz önerileri Erkan ile sorun yaşayan diğer branş öğretmenini arkadaşları ile de paylaştığını söyledi.

ÖRNEK-2: ZEHRA ÜLKER İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: A. K.

Okul: Zehra Ülker İlköğretim Okulunun özellikleri Örnek 1'de belirtilmiştir.

Sınıf: Sınıf öğretmeni olan Meral Hanım'a 5-C sınıfında öğrencisi olan Kaya için danışmanlık hizmeti verilmiştir. 5-C sınıfı, okulun ikinci katındadır. Mevcudu 36'dır. Sınıfta bir kaynaştırma raporu olan öğrenci bulunmaktadır. Sınıfın genel başarı düzeyi okul ve ilçe ortalamasının üstündedir.

Danışan Öğretmen: Meral Hanım 10 senedir bu okulda görev yapmakta olup 5 senedir 5-C sınıf öğretmenidir. Bu projeden önce özel eğitim ile ilgili hiçbir kursa katılmamıştır. Proje çerçevesinde yapılan seminerlere katılamamış ve yerinde uygulamalı eğitime bir gün gelebilmiştir.

Kaynaştırma Öğrencisi: Kaya 12 yaşında ortopedik engelli bir öğrencidir. Okula annesi tarafından tekerlekli sandalyede getirilip sınıf öğretmeni Meral tarafından, kucakta bir üst katta bulunan sınıfına taşınmaktadır. Meral Hanım, Kaya'nın matematik dersi dışında akademik anlamda sınıf ortalamasını yakaladığını bildirmiştir. Meral Hanım, Kaya'nın ortopedik engeli sebebiyle psikolojik sorunları bulunduğunu ancak bunları davranış problemi olarak niteleyemeyeceğini bildirmiştir.

Sorunu ve Hedefleri Belirleme: Meral Hanım, Kaya ile ilgili yaşadığı sıkıntıları şu şekilde özetlemiştir: Ortopedik engeli sebebiyle Kaya'nın bazı zamanlar yetersizlik duygusuna kapıldığını ve içine kapandığını söylemiştir. Özellikle sınıfa kucakta taşınmanın ve teneffüse çıkamamanın Kaya'da üzüntüye sebep olduğunu bildirmiştir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Meral Hanım'a öncelikle okul idaresine asansör/rampa yapımı ile ilgili dilekçe yazması önerilmiştir. Ardından sınıfta yapılabilecek önerilere geçilmiştir: Yapılan gözlemler neticesinde sınıftaki öğrenciler yaptıkları ödevleri ya da öğretmenin sorularına verdikleri cevapları ayağa kalkıp öğretmenin masasına giderek kontrol ettirmekteydiler. Bu durum Kaya için yetersizlik duygusuna sebep olabileceği gibi Kaya ve arkadaşları arasında bir fırsat eşitsizliği de doğurmaktaydı. Meral öğretmene, öğrencilerin yanına gelip ödev/cevap kontrol ettirmeleri yerine kendisinin sıraları dolaşarak ödev/cevapları kontrol etmesinin hem sınıf hem de Kaya açısından daha doğru olabileceği anlatıldı.

Teneffüslerde Kaya'ya bazı görevler vermenin (Yol problemleri için soru hazırlama), teneffüse çıkamamanın getirdiği yetersizlik duygusunu azaltacağı söylenmiştir. Ayrıca yol problemleri için soru hazırlama çalışması için ona yardım edecek arkadaşlarının olması, problem hazırlarken öğrenme fırsatlarını artıracacağı söylenmiştir.

Çözüm Önerilerini Uygulama: Meral Hanım, ödevini ayağa kalkmadan göstermek isteyen öğrencilerinin bu davranışlarını davranışla ilişkilendirerek övmüş (Hatice, ödevini göstermek için yerinde bekliyorsun, tam istediğim gibi), ayağa kalkarak ödevini göstermek isteyenleri ise görmezden gelmiştir. Ayrıca sınıfın başarılı öğrencilerinden üçüne ve Kaya'ya teneffüslerde yol problemleri hazırlamaları için grup çalışması verilmiştir. Hazırladıkları problemler derste diğer öğrencilere dağıtılarak derste değerlendirilmiştir. Kaya'ya sözlü sınavlarda hazırladığı sorular sorularak derse ait başarı düzeyi ve ilgisi artırılmıştır.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Meral Hanım, verdiği önerileri dikkate alarak sınıfta ayağa kalkmadan ödev göstermeyi bir alışkanlık haline getirmiştir. Kaya teneffüslerde matematik dersine ait ödevler hazırlayarak hem yaparak hem yaşayarak öğrenmiş, hem de teneffüse çıkamamayı bir sorun haline getirmekten vazgeçmiştir. Öğretmeni Kaya'nın matematik dersindeki başarı düzeyinde ve genel ruh halinde olumlu gelişmeler gördüğünü belirtmiştir. Meral Hanım, danışmanlık sürecinden çok memnun olduğunu, öğretimi bireyselleştirme konusunda kendisini çok geliştirdiğini söylemiştir.

ÖRNEK-3: ZEHRA ÜLKER İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: Y. S.

Okul: Zehra Ülker İlköğretim Okulunun özellikleri Örnek1’de belirtilmiştir.

Sınıf: Sınıf öğretmeni olan İsmail Bey’e 2-C sınıfında öğrencisi olan Kenan için danışmanlık hizmeti verilmiştir. 2-C sınıfı, okulun birinci katındadır. Sınıf mevcudu 34’tür. Sınıfta bir kaynaştırma raporu bulunan öğrenci vardır. Sınıfın genel başarı düzeyi okul ortalamasının üstündedir.

Danışan Öğretmen: İsmail Bey 2-C sınıfı öğretmenidir. İsmail Bey daha önce de özel eğitim ile ilgili çeşitli seminerlere katıldığını bildirmiştir.

Kaynaştırma Öğrencisi: Kenan 8 yaşında bir erkek öğrencidir. Sağlık kurulu raporunda ortopedik engelli olarak tanılanmaktadır. Kenan ayak, bacak, el ve kollarını akranları gibi kullanamamaktadır. Ayağa kalkamadığı için onu annesi kucağında okula getirip götürmektedir. Ayakları gibi her iki elini de sağlıklı bir şekilde kullanamamakta hatta kalemi tutarken dahi güçlük çekmektedir. Öğretmeni diğer gelişim alanlarında sorun olmamasına rağmen bu durumun onun hem zihinsel hem de sosyal gelişimini olumsuz yönden etkilediğini ifade etmiştir.

Kenan yapabileceği çok basit şeylerde dahi yardım bekliyordu. Arkadaşları da ona severek yardımcı oluyordu. Yardımcı olmadıklarında hoşnut olmuyordu. Biraz zorlandığında ise insanların engeline bağlı olarak kendisine kötü davrandığını düşünüyordu. Haftanın belirli günlerinde fizyoterapi desteği alıyordu. Okulun, sınıfın fiziksel düzenlemeleri (sınıfa kucakta getiriliyor vb.) ona uygun hale getirilmediği için daha fazla bağımlı hale gelmişti. Yapabileceği şeylerde bile başkasından yardım bekliyordu.

Sorun ve Hedefleri Belirleme: İsmail Bey’in, Kenan ile ilgili sorunları öncelik sırasına koyması istendiğinde; İsmail Bey, Kenan’ın yazı yazmayı bilmesine karşın okunaklı yazamadığını, ödevlerini yapmadığını, “Neden yapmadın?” diye sorulduğunda ise dönem dönem altına kaçırdığını ve kendine olan güveninin az olduğunu ifade etmiştir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: İsmail Bey’in ders akışı gözlemlendiğinde Kenan’a sunulan tepki fırsatı ve buna bağlı olarak davranışla ilişkilendirilmiş övgülerin yeterli olmadığı belirlenmiştir. Yapamadığı ve yapmadığı davranışların nedeni ona sorulmasına karşın yapabildiği davranışlar pekiştirilmemekteydi.

Küçük gibi görünen ama onun yapabildiği davranışlara (kendi başına kitabını çantasına koyma vb.) dikkat edilerek onları övmek, yapamadığı ya da güçlük çektiği (yazı yazmak, pet şişesinin kapağını açmak, çantasının fermuarını çekmek vb.) davranışları ise daha küçük parçalara bölerek basamak basamak onun yapmasını sağlamak, beceriyi kolaylaştıracağı gibi Kenan’ın kendine olan güvenini geliştireceği konusunda İsmail Bey ile görüş birliğine varılmıştır.

Çözüm Önerilerini Uygulama: İsmail Bey, yapılan görüşmelerde alınan kararları ilk dersten itibaren uygulamaya geçirmeye başlamıştır. Kenan’ı daha fazla derse katmak için daha fazla tepki fırsatı sunmuştur. Yapamadığı ya da güçlük çektiği davranışlar üzerinde durmak yerine yapabildiği davranışlara dikkat edip arkadaşlarının gözü önünde onu övmüştür.

Bu süreç içerisinde ayrıca Kenan’ın yapabileceği davranışlarda arkadaşlarının ona çok fazla yardımcı olmaması gerektiği, kendisinin daha fazla çaba göstermesi konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Yazı yazma konusunda ise hedeflenen ölçüte (okunaklı yazma) yakın olan her çalışmada daha fazla övülmüştür.

Ayrıca, bahçede yapılan etkinliklerde belirli sürelerde tutunarak ayakta durma çalışmalarını da yapılmıştır.

Sonuçları Değerlendirme: Öğretmeni kendisine sunulan her öneriyi değerlendirerek uygulama konusunda da çok istekli davranmıştır. Kenan'ın şu anda yazdıkları onu hiç tanımayan biri tarafından dahi okunabilmektedir. Öğretmeni ödevlerini yapma sıklığının arttığını ve yazı ile ilgili olanları annesine yazdırmak yerine artık kendisinin yazdığını belirtmiştir. Ayrıca son zamanlarda altına kaçırma davranışı gözlemlemediğini, yapabileceği becerilerde arkadaşlarından yardım talebinde bulunmadığını, kendine olan güveninin artmasıyla birlikte daha fazla derse katılmak için parmak kaldırdığını, derse olan katılımının artmasıyla daha fazla öğrendiğini böylece sınıf genelinde yapılan değerlendirmelerde de çok geride kalmadığını bildirmiştir.

ÖRNEK-4: ÜSKÜDAR TÜRKAN SEDEFOĞLU İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: A. G.

Okul: Üsküdar ilçesinde bulunan Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okulu'nun 19 dersliği, 32 şubesi, dört okul öncesi sınıfı, iki özel eğitim sınıfı bulunmaktadır. Projenin yürütüldüğü eğitim öğretim yılında (2010-2011) 1279 öğrenci eğitim almıştır. Okulda, 49 öğretmen ve bir yarı zamanlı rehber öğretmen görev yapmıştır. Sabahçı ve öğlenci olmak üzere ikili öğrenim yürütülmektedir. Beş seneyi aşkın bir süredir kaynaştırma eğitimi verilmektedir. 55 kaynaştırma öğrencisi vardır. Kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıf sayısı 10 dan fazladır. Sınıf mevcutları ortalama 41'dir. Okulda kantin bulunmakta fakat beden eğitimi salonu ve çok amaçlı salon bulunmamaktadır.

Sınıf: Sosyal bilgiler öğretmeni Sibel Hanım'ın özel eğitim danışmanlığı aldığı 7-A sınıfı, okulun üçüncü katındadır. Sınıftaki öğrenciler bir sırada iki kişi olacak şekilde oturmaktadır. 7-A sınıfında toplam 38 öğrenci bulunmaktadır. Sınıfta bir tane otizm tanısı almış kaynaştırma öğrencisi vardır.

Kaynaştırma Öğretmeni: Sibel Hanım 7-A sınıfının sosyal bilgiler öğretmenidir. Ayrıca sınıf öğretmeni olarak da bu sınıftan sorumludur. Haftanın iki günü ve ikişer saati bu sınıfta dersi vardır. Bu projeden önce özel eğitim ile ilgili çeşitli şekillerde bilgi sahibi olduğunu ancak böyle bir desteği almadığını belirtmiştir. Proje çerçevesinde yapılan seminerlere ve bir gün yapılan yerinde uygulamalı eğitime katılmıştır.

Kaynaştırma Öğrencisi: Sema. 12 yaşında erkek bir öğrencidir. Sağlık kurulu raporunda otizm yazmaktadır. Bu okulda kaynaştırma eğitimine ilkökul dönemindeyken başlanmıştır. Başka bir kurum ya da kişi tarafından eğitim almamaktadır. Sema, sınıf öğretmeni tarafından sosyal, kendini uygun bir şekilde ifade edebilen, öz bakım becerilerine sahip, akademik becerilerde okuma ve yazmayı öğrenmiş, matematik becerilerini günlük hayatında kullanabilen sempatik bir çocuk olarak tanımlanmaktadır. Ancak sınıf ortamında çok fazla arkadaşı bulunmamasına rağmen arkadaş guruplarına katılabilmektedir. Kendisine verilen sorumlulukları yerine getirmeye gayret etmekte ve bu konuda ödevler verildiğinde bunları tamamlayabilmektedir. Herkes tarafından beğenilen çok güzel resimler çizebilmektedir. Zaman zaman okul içersinde diğer branş öğretmenlerinden kendisiyle ilgili şikâyetler gelebilmektedir. Ancak kendisine ve çevresine zarar verici davranışlarının sıklığı azdır.

Sorunu ve Hedefleri Belirleme: Sibel Hanım, Sema'nın derslere dikkatini yoğunlaştırması ve sorulan sorulara cevap vermesiyle ilgili durumlarda sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Sema'nın ders sürecinde olumsuz davranışlarda bulunmamasıyla birlikte etkinliklere katılımının sınırlı olması ve bu durumunun ders başarısını düşürmesi öncelikli olarak çözülmesi gereken bir durum olarak belirlenmiştir. Sema'nın anlatılan konulara dikkatini yoğunlaştırması, sorulan sorulara cevap vermesi ve etkinliklere katılması ders başarısını doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Sibel Hanım'a sosyal bilgiler dersi için konuya yönelik uygun materyallerin hazırlanması gerektiği, materyallerin bireyselleştirilmesinin önemi ve ders başarısını nasıl etkileyeceği ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. Sema'nın bazı kavramların anlamlarını bilmediği ve konunun bütünü anlamakta güçlük çekmesinden dolayı sözlük kullanması için yönlendirmelerin yapılması gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca Sema'ya bir sonraki derste anlatılacak konuyu evde okuması ve özet çıkarması için sorumluluklar verilmesi gerektiği planlanmıştır.

Sema'ya sunulan tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü sayısının az olduğu yapılan gözlemlerde belirlenmiştir. Bu amaçla Sema'nın ders sırasında kullanılandan daha fazla tepki fırsatına ve davranışla ilişkilendirilmiş övgüye ihtiyaç duyduğu nedenleriyle birlikte anlatılmıştır. Tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü örnekleri verilmiş bunun dışında konuyla ilgili model olunmuştur. Sema'nın motivasyonunu artırmak ve sınıf arkadaşlarının katılımını sağlamak amacıyla olumlu davranışları sınıf arkadaşları tarafından belirli aralıklarla alkışlanarak pekiştirilmesi planlanmıştır.

Çözüm Önerilerini Uygulama: Bir sonraki derste anlatılacak konu belirlenip bu konuyla ilgili kavramların (kelimelerin) araştırılması ve konuyu okuyarak özet çıkartılması için Sema'ya ödev verilmiştir. Sema için belirlenen kelimeler ve konunun özeti öğretmeni tarafından kontrol edilmiştir. Sibel Hanım ders planına göre konunun sınıf içerisinde anlatılmasına geçmiştir. Bu anlatım sırasında Sema'nın anlayabileceği soruları kendisine yöneltmiştir. Sema'nın doğru cevaplarında davranışla ilişkilendirilmiş övgüler verilmiştir. Ayrıca sınıf arkadaşları tarafından da alkışlanarak pekiştirilmesi sağlanmıştır. Sema'ya bazı sorularda anlayamadığı kelimeleri sözlükten bulması için zaman verilmiştir. Dersin akışına göre Sema'ya sunulan tepki fırsatlarının sayısı artırılmıştır.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Sibel Hanım, derste sunulan tepki fırsatı sayısının artırılması Sema'nın dikkatini yoğunlaştırdığını, derse olan ilgisinin daha fazla arttığını ve sorulara istekli cevap vermeye başladığını belirtmiştir. Ayrıca sözlük kullanımının konuyu anlamasını kolaylaştırdığını ve bilmediği kelimelerde sözlük kullanımının sıklıkla kullanıldığını gözlemleri sonucunda aktarmıştır. Sema'ya verilen övgülerin motivasyonunu arttırdığını ve öğrencinin derste katılımında istekli hale geldiğini söylemiştir.

ÖRNEK-5: ÜSKÜDAR TÜRKAN SEDEFOĞLU İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: G.İ.

Okul: Üsküdar Türkan Sedefoğlu İlköğretim Okuluna ait bilgiler Örnek-4'te verilmiştir.

Sınıf: 1-A sınıfı, okulun giriş katındadır. 1-A sınıfının mevcudu 41'dir. Sınıfta iki kaynaştırma öğrencisi vardır. Sınıfın genel başarı düzeyi okul ortalamasına yakındır.

Danışan Öğretmen: Halime Hanım 1-A sınıfının sınıf öğretmenidir. Bu projeden önce özel eğitim ile ilgili herhangi bir kursa katılmamıştır. Proje çerçevesinde yapılan teorik ve uygulamalı eğitimlere düzenli katılmıştır.

Kaynaştıırma Öğrencisi: Emre 7 yaşıında bir erkek öğrencidir. Sağlık raporunda iştirme engelli tanısı yer almaktadır. RAM tarafından kaynaştıırma raporu verilmiştirdir. Yapılan gözlemler ve öğretmeninden alınan bilgiler ışığıında Emre'nin özbakım becerilerinde yaşıına uygun bir performansı olduğu, kaba motor ve ince motor becerilerini yerine getirebildiği saptanmıştirdir. Öğretmen, Emre'nin arkadaşlarıyla teneffüste oynadığını ve sosyal yönden bir sorunu olmadığını belirtmiştirdir. Ancak alıcı dil becerilerinin yaşıına uygun olmadığını söylemiştirdir. Akademik becerilerde yaşıtlarına oranla geride olduğu bildirilmiştirdir. Öğretmeni, okumayı yaşıtlarıyla öğrendiğini ancak yazmada aynı başarıyı gösteremediğini söylemiştirdir. Ayrıca okumayı anlamada ve matematik dersinde problemleri olduğunu belirtmiştirdir.

Sorunu ve Hedefleri Belirleme: Halime Hanım'a yaşıanan problemleri öncelik sırasına koyma ile ilgili bilgiler verildikten sonra bu problemleri öncelik sırasına koyması istenmiştirdir; ilk olarak, Emre'nin grup yönergelerini takip edemediğini bu yüzden Emre ile bireysel olarak ilgilenmesi gerektiğini ve okuma anlama çalışmalarına katılmakta zorluk çektiğini belirtmiştirdir. Bu iki beceriyi daha bağımsız olması ve derslere katılabilmesi için seçtiğini belirtmiştirdir. Yapılan gözlemlerde Emre'nin etkinliğiyle meşgul olduğu gözlenmiştirdir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Halime Hanım'a derse ve konuya uygun materyaller geliştirilerek çalışmalar yapılabileceği anlatılmıştirdir. Halime Hanım'a gözlem yapılan dersler sonrasında okuma-anlama becerisini kazandırmak amacıyla çalışma kağıtlarının nasıl olacağı konusunda bilgiler verilmiştirdir. Verilen bu bilgiler; çalışma kağıdını hazırlarken hedef davranışı nasıl seçeceğini bu hedef davranışa göre çalışma kağıdını nasıl hazırlayacağını içermekteydi. Ayrıca okuma-anlama becerilerini geliştirmek için çocuğun sözcük dağarcığını ve sahip olduğu kavramları arttırmak amacıyla da çalışma kağıtları hazırlaması için tavsiyelerde bulunulmuştirdir.

Grup yönergelerini takip etmesini geliştirmek için öğretmenin verdiği yönergeleri daha yalın anlaşılır biçimde vermesi ve grup yönergelerini aldığı zaman sözel olarak pekiştirmesi önerilmiştirdir. Gün içinde Emre'ye daha fazla tepki fırsatı verilmesi için öneride bulunulmuştirdir.

Çözüm Önerilerini Uygulama: Çözüm önerilerinin geliştirilmesinden sonra Halime Hanım çalışma kağıtları hazırlamıştirdir. Bu çalışma kağıtlarını ders içinde veya ödev olarak vermiştirdir. Aileye ve Emre'nin okul dışıında devam ettiği rehabilitasyon kurumuna konuyla ilgili bilgi verilmiştirdir.

Öğretmenin gruba yönelik verdiği yönergeler için model olunmuştirdir, birlikte çeşitli örnek yönergeler oluşturulmuştirdir.

Ayrıca, tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiştirdir övgü örnekleri verilmiştirdir, konuyla ilgili model olunmuştirdir. Çözüm önerilerini uygulama sırasında eğitim bireyselleştirilmesi için çeşitli geri dönütler verilmiştirdir ve örnekler yapılmıştirdir.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Halime Hanım, öğretimi nasıl bireyselleştireceği konusunda kendisini geliştirdiğini ve farklı problemler için nasıl çözüm yolları üretebileceğini anladığını söylemiştirdir. Son gözlemlerde Emre'nin grup yönergelerini aldığı ve okuma anlama çalışmalarına katılmasında belli bir artış olduğu gözlenmiştirdir. Ayrıca sınıf içinde Emre'nin daha fazla söz hakkı aldığı gözlenmiştirdir.

ÖRNEK-6: ŞİŞLİ SÜLEYMAN ÇELEBİ İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: Z. E.

Okul: Şişli’de bulunan Süleyman Çelebi İlköğretim Okulu 1990-1991 Eğitim Öğretim yılında hizmet vermeye başlamıştır. Okulun 35 şubesi, iki okul öncesi sınıfı, bir bağımlı OÇEM’i, bir özel eğitim sınıfı bulunmaktadır. 2010-2011 Eğitim Öğretim yılında 1300 öğrenci eğitim görmüş, 50 öğretmen ve bir rehber öğretmen görev yapmıştır. Okulda tam gün (09.00-15.00) eğitim verilmektedir.

Sınıf: 2-C sınıfı, okulun ikinci katındadır. 2-C’nin sınıf mevcudu 36’dır. Sınıfta bir kaynaştırma öğrencisi vardır. Sınıfın genel başarı düzeyi okul ortalamasına yakındır.

Danışan Öğretmen: Öztürk Bey 2-C’nin sınıf öğretmenidir. Bu projeden önce özel eğitim ile ilgili hiçbir kursa katılmamıştır. Proje çerçevesinde yapılan seminerlerin tamamına ve yerinde uygulamalı eğitimlere bir gün katılmıştır.

Kaynaştırma Öğrencisi: Gökhan 8 yaşında bir erkek öğrencidir. Sağlık kurulu raporunda orta derecede zihinsel yetersizlik tanısı yer almaktadır. RAM tarafından kaynaştırma raporu verilmesine rağmen yıl içindeki teftişlerde müfettiş tarafından bir özel eğitim sınıfına gönderilmesi uygun görülmüştür. Ancak öğretmeni Gökhan’ın herhangi bir davranış problemine sahip olmadığını sadece akademik anlamda sınıfın gerisinde olduğunu söyleyerek RAM tarafından tekrar değerlendirilinceye kadar sınıfta kalmasını istemiştir. Öğretmeni Gökhan’ın özbakım becerilerinde yaşına uygun bir performansı olduğunu bildirmiştir. Kaba motor becerilerini yerine getirebildiği ancak ince motor becerilerinde yaşlılarına oranla geri olduğu bildirilmiştir. Alıcı dil becerilerinin yaşına uygun olduğu söylenmiştir. Akademik becerilerde yaşlılarına oranla geride olduğu bildirilmiştir. Öğretmeni iki yıldır okuma ve yazmayı öğrenemediğini hala harfleri tanıma aşamasında olduğunu bildirmiştir. Ayrıca renkleri ve sayıları tamamadığını söylemiştir. Matematik dersindeki performansı sorulduğunda ise 20’ye kadar birer birer ritmik sayabildiği söylenmiştir.

Sorunu ve Hedefleri Belirleme: Öztürk Bey’e kaynaştırma öğrencisi ile ilgili yaşadığı sorunları öncelik sırasına koymasına istendiğinde; ilk olarak, Gökhan’ın okuma bilmediği için derse katılmadığını ve defterine sürekli olarak daireler çizdiğini belirtmiştir. Ayrıca Öztürk Bey, Gökhan’ın etkinliklerini bağımsız olarak tamamlamakta sıkıntı yaşadığını, etkinlikle meşguliyetinin zaman zaman azaldığını belirtmiştir. Yapılan gözlemlerde Gökhan’ın etkinliğiyle meşgul olma oranının yeterli düzeyde olmadığı gözlenmiştir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Öztürk Bey’e derse ve konuya uygun materyaller geliştirilerek çalışmalar yapılabileceği anlatılmıştır. Gözlem yapılan dersler için (Türkçe ve Matematik) örnek çalışma sayfaları kendisine teslim edilmiştir. Öztürk Bey’den verdiği örnek çalışmaların sayfalarına benzer, çocuğun düzeyine uygun farklı çalışma sayfaları oluşturmasını istenmiştir.

Etkinlikleri ile meşgul olma becerilerini artırmak amacıyla Gökhan için ödül sistemi geliştirilmiştir. Etkinlikle meşgul olduğu süre boyunca her on dakikada bir, bir yıldız kazanmasına ve dersin sonunda da ödül panosundan ödül seçmesine karar verilmiştir.

Gökhan’a sunulan tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü sayısının az olduğu gözlemlenmiştir. Bu amaçla Gökhan’ın kullandıktan daha fazla tepki fırsatına ve davranışla ilişkilendirilmiş övgüye ihtiyaç duyduğu gerekçeleriyle açıklanmıştır. Tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü örnekleri verilmiş, konuyla ilgili model olunmuştur.

Ayrıca ipucu sunma ve yönerge tekrarını önleme gibi konularda da geribildirim verilmiş. Olumlu uygulamalar pekiştirilmiş, gerektiğinde model olunmuştur

Çözüm Önerilerini Uygulama: İlk danışmanlık ziyaretimde Öztürk Bey ile hazırlanmış olduğumuz bireysel çalışma kağıtları Gökhan'a verilmiştir. Sınıf, toplama işlemleri çözerken, Gökhan küçük kas becerilerine uygun sayı yazma çalışmaları yapmıştır. Sınıf el yazısı çalışmaları yaparken, Gökhan düz yazı ile çalışma sayfalarını tamamlamıştır.

Öztürk Bey'e tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü örnekleri verilmiş, konuyla ilgili model olunmuştur.

Gökhan'a etkinlikleri ile meşgul olma sıklığını artırmak için hazırlanan ödül sistemi Öztürk Bey'e teslim edilmiş, uygulama ile ilgili model olunmuştur. Öztürk Bey, Gökhan için hazırlanan ödül sistemini uygulamakta çok zorlandığını ve uygulayamadığını bildirmiştir. Ödül sistemi uygulanamayacaksa etkinlikle meşguliyeti arttırmak adına davranışla ilişkilendirilmiş övgü sıklığını arttırmanın ve izler olmayan davranışların daha sık pekiştirilmesi gerektiğinin altı bir kez daha çizilmiştir. Somut pekiştireçlere de yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Öztürk Bey'den yaptığımız çalışmaları devam ettirmesi ve sorun yaşadığında araması istenmiştir.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Öztürk Bey, kendisini öğretimi nasıl bireyselleştireceği konusunda çok geliştirdiğini ve farklı dersler için farklı çalışmalar hazırladığını söylemiştir. Gökhan'ın okuma-yazma ve rakamları tanıma becerilerinde artış olduğunu ve performansı ile kendisini şaşırttığını bildirmiştir.

İlk gözlemlerde Gökhan için tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü sunulmamışken, son ziyaretlerde ortalama 25 tepki fırsatı, 5 davranışla ilişkilendirilmiş övgü sunulduğu kaydedilmiştir. Yapılan gözlemlerde Gökhan'ın etkinlik ile meşgul olma oranı beklenen düzeyde gerçekleşmiştir.

ÖRNEK-7: ŞİŞLİ SÜLEYMAN ÇELEBİ İLKÖĞRETİM OKULU

Danışman: G. U.

Okul: Şişli Süleyman Çelebi İlköğretim Okuluna ilişkin bilgiler Örnek-6'da verilmiştir.

Sınıf: 2-B sınıfı, okulun ikinci katındadır. 2-B'nin sınıf mevcudu 30'dur. Sınıfta bir tane RAM tarafından hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı almış kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencinin 2-A sınıfına kaynaştırma öğrencisi olarak devam eden bir kız kardeşi bulunmaktadır. 2-B sınıfının genel başarı düzeyi okul ortalamasına yakındır.

Danışan Öğretmen: Mahmut Bey 2-B sınıfının sınıf öğretmeni olup bu projeden önce özel eğitim ile ilgili hiçbir kursa katılmamıştır. Proje kapsamında yapılan seminerlerin tüm oturumlarına katılmıştır.

Kaynaştırma Öğrencisi: Cihan 10 yaşında erkek öğrencidir. Cihan'a RAM'da yapılan eğitsel değerlendirme sonucu hafif düzeyde zihinsel yetersizlik tanısı konmuştur. Öğretmeni, Cihan'ın okuma-yazma dersinde kalem tutabildiğini, temel çizgi çalışmalarını, harfleri el yazısı ile yazabildiğini ancak yavaş yazdığını ve okuyamadığını belirtmiştir. Birerli 10'a kadar saydığını fakat 1 ile 9 arasındaki rakamları okuyup yazamadığını az-çok ve büyük-küçük kavramlarını bildiğini ancak geometrik şekilleri ayırt edemediğini belirtmiştir. Renkleri

bilmediğini bildirmiştir. Öğretmeni, Cihan'ın özbakım becerilerinde yaşına uygun bir performansı olduğunu bildirmiştir. Öğretmeni bazı sesleri telaffuzunda sorun yaşadığını söylemiştir.

Sorunu Belirleme: Mahmut Bey'e kaynaştırma öğrencisi ile ilgili yaşadığı sorunları öncelik sırasına koymasına istendiğinde; Cihan'ın okuma ve yazma öğrenmesini, derse katılmasını, ders sırasında sınıfta gezinmemesini istemiştir. Ayrıca, Cihan'ın 2. sınıf müfredatından yararlanamadığını söylemiş ve müfredatın Cihan'ın düzeyine göre farklılaştırılması gerektiğini belirtmiştir.

Çözüm Önerileri Geliştirme: Mahmut Bey'e dersi, konuyu ve hedeflenen amaçları Cihan'ın özelliklerine göre farklılaştırması konusunda materyaller hazırlaması gerektiği anlatılmıştır. Gözlem yapılan dersler için (Türkçe ve Matematik) örnek çalışma sayfaları kendisine teslim edilmiştir. Mahmut Bey'den bu çalışmalara benzer çalışma sayfaları hazırlaması istenmiştir. Ayrıca Cihan'ın okuma-yazmayı daha hızlı öğrenmesi için her gün 40 dakika özel eğitim sınıfında bireysel eğitime gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

Öğretmeniyle sınıfta gezinme davranışlarını azaltmak amacıyla Cihan için ödül sistemi geliştirilmiştir. Beş dakika süre içinde yerinde oturup oturmadığına bakılmış ve yerinde oturduğu her beş dakika için pekiştirilmesi ve ders sonunda 8 gülen yüz kazandığında ödül panosundan ödül seçmesine karar verilmiştir. Bir de yapılan gözlemler sonucunda Cihan'a sunulan tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü sayısının az olduğu gözlenmiştir. Bu amaçla Cihan'a kullanıldan daha fazla tepki fırsatına ve davranışla ilişkilendirilmiş övgüye ihtiyaç duyduğu nedenleriyle birlikte anlatılmıştır. Tepki fırsatı ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü örnekleri verilmiş, konuyla ilgili model olunmuştur.

Çözüm Önerilerini Uygulama: İlk danışmanlık ziyaretinde Mahmut Bey ile hazırlanmış olan bireysel çalışma kağıtları Cihan'a verilmiştir. Sınıf Türkçe kitabındaki okuma parçasını okurken, Cihan'dan öğretilen seslerin yazılı olduğu bireysel çalışma kâğıdını okuması istenmiştir. Matematik dersinde sınıf matematik kitabındaki toplama işlemlerini yaparken Cihan'ın da kendisi için hazırlanmış nesne resimlerini sayıp 1'den 9'a kadar olan rakamı daire içine alma çalışmasını yapması sağlanmıştır.

Mahmut Bey'e tepki fırsatı sunma ve davranışla ilişkilendirilmiş övgü sunma örnekleri verilmiş, model olunmuş ve konuyla ilgili soruları cevaplanmıştır.

Öğretmeni, Cihan'ın özel eğitim sınıfında aldığı bireysel eğitimin olumlu katkısının olduğunu belirtmiştir.

Hazırlanan ödül sistemi Mahmut Bey'e teslim edilmiş, uygulama ile ilgili model olunmuştur. Mahmut Bey'e uygulama fırsatı verilmiş ve motivasyon sistemi uygulama esnasında geribildirim verilmiştir.

Sonuçların Değerlendirilmesi: Mahmut Bey, kaynaştırma öğrencileri için müfredatı nasıl bireyselleştireceği konusunda kendisini çok geliştirdiğini ve farklı dersler için farklı çalışmalar hazırladığını söylemiştir. Mahmut Bey, Cihan'ın akademik düzeyinin yapılan bireyselleştirmelerle ve özel eğitim sınıf öğretmeninden aldığı destek özel eğitim hizmetiyle ilerlediğini belirtmiştir.

İlk gözlemlerde tutulan kayıtlarda öğretmenin kaynaştırma öğrencisine 40 dakikalık derste sunduğu tepki fırsatı sayısı 3, davranışla ilişkilendirilmiş övgü sayısı hiç yok iken özel eğitim danışmanlığının son ziyareti sırasında alınan kayıtlarda bu sayının tepki fırsatı sunma da 8'e, davranışla ilişkilendirilmiş övgünün 6'ya yükseldiği gözlenmiştir.

2.4. DAHA İYİSİ OLABİLİR MİYDİ? DESTEK MODELİ ETKİLEDİĞİ VARSAYILAN DEĞİŞKENLER

Bu çalışmada, bir bölümü projenin yazımı sırasında ön görülemeyen, bir bölümü ise uygulama sırasında kontrol edilemeyen ancak destek modelin etkililiğini düşürdüğü varsayılan değişkenler olmuştur. Buradan hareketle, gelecekte kaynaştırma eğitimiyle ilgili uygulanacak projelerin etkililiğini artırmak için aşığıdaki noktalara dikkat edilmesinde yarar vardır:

1. Uygulama başlamadan en az 2-3 ay önceden okul idarecilerine (Müdür, müdür yardımcılar) ve Okul Aile Birliği'ne projenin amacı, prosedürleri ve uygulama takviminin anlatılması ve pilot okulların gönüllü idarecilerin olduğu okullar arasından seçilmesi.
2. Projenin amacının, prosedürlerinin ve çalışma takviminin, okul müdürü tarafından okulun tüm personeline önceden anlatılması ve gönüllü öğretmenlerin yine doğrudan okul müdürleri tarafından seçilmesi.
3. Okullarda, öğrenci sayısına uygun yeterli sayıda rehber öğretmen bulunması.
4. Sınıfların yasal kaynaştırma esaslarına göre düzenlenmesi (Örneğin sınıfın öğrenci sayısı, kaynaştırma öğrencisi sayısı, aynı özürden sadece bir öğrenci aynı sınıfta bulunması vb.).
5. Empati çalışmalarının bizzat rehber öğretmenler tarafından okulların açıldığı ilk aylarda yapılması. Empati çalışmalarının sonunda çocuklara ödev verilmesi ve başarılı ödevlerin ödüllendirilmesi.
6. Okul yönetimi tarafından, kaynaştırma öğretmenlerinin "Yerinde Uygulamalı Eğitimler"e tam katılımının sağlanması.
7. Okullarda, donanımlı kaynak oda ve gölge öğretmen bulunması.
8. Okulun alt yapısının, kaynaştırma öğrencilerinin rahat hareket edebilecekleri (Örneğin asansör) ve okulun tüm kaynaklarına rahat ulaşabilecekleri biçimde olması.
9. "Özel Eğitim Danışmanlık Hizmeti" sunulan kaynaştırma öğretmenlerinin, danışmanlık sürecine zamanında katılımlarının sağlanabilmesi için yılın başında okul idarecileri tarafından düzenleme yapılması.
10. Danışmanlık sürecinde, kaynaştırma öğrencilerinin okul yönetimi tarafından derslere devamlılığının sağlanması.
11. Projede görev alan öğretmenlerin ve müdürlerin rotasyonunu durdurmak için önlemler alınması.
12. Her eğitimin sonunda öğretmenlere MEB onaylı teşekkür/katılım belgesi verilmesi.
13. Danışmanlık ziyaretlerinin daha fazla yapılması.
14. Yerinde uygulamalı eğitimler için öğretmenlere yolluk ve harcırah ödenmesi.
15. Okul yönetimi tarafından öğretmenlerin seminerlere tam katılımının sağlanması.

3. DEĞERLENDİRME

Destek modelin etkililiği, bağımsız bir kuruluş olan Davranış Bilimleri Enstitüsü tarafından bilimsel yöntemler kullanılarak değerlendirilmiştir.

3.1. YÖNTEM

3.1.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırmada ön ölçüm-son ölçüm deney gruplu ön deneme modeli (Deneyisel kontrolün olmadığı bir yöntem) kullanılmıştır. Araştırmada uygulanan ön ölçüm-son ölçüm deney gruplu ön deneme modelinde, deney grubu üzerinde etkisi incelenen bağımsız değişken "Destek Model"dir. Bağımlı değişken olarak; Kaynaştırma Bilgi Testi, Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği, Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Normal Gelişen Öğrenci Tutum Ölçeği, Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Normal Gelişen Öğrenci Veli Tutum Ölçeği, Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Kaynaştırma Öğrencisi Veli Tutum Ölçeği, Öğrenci Değerlendirme Ölçekleri'nden elde edilen genel ve alt boyut puanları alınmıştır. Çalışmanın deneysel deseni **Tablo-7'**de sunulmuştur.

TABLO-7: ÖN DENEME MODELİ DESENİ

Grup	Öntest	İşlem	Sontest
DeneY Grubu (Öğretmen)	Kaynaştırma Eğitimine Öğretmen Tutum Ölçeği	Destek Model	Kaynaştırma Eğitimine Bilgi Testi Kaynaştırma Eğitimine Öğretmen Tutum Ölçeği
DeneY Grubu (Normal Gelişen Öğrenci)	Kaynaştırma Eğitimine Normal Gelişen Öğrenci Tutum Ölçeği	Destek Model	Kaynaştırma Eğitimine Normal Gelişen Öğrenci Tutum Ölçeği
DeneY Grubu (Kaynaştırma Öğrenci)	Kaynaştırma Eğitimine Öğrenci Değerlendirme Ölçeği	Destek Model	Kaynaştırma Eğitimine Öğrenci Değerlendirme Ölçeği
DeneY Grubu (Normal Gelişen Öğrenci Velisi)	Kaynaştırma Eğitimine Normal Gelişen Öğrenci Velisi Tutum Ölçeği	Destek Model	Kaynaştırma Eğitimine Normal Gelişen Öğrenci Velisi Tutum Ölçeği
DeneY Grubu (Kaynaştırma Öğrenci Velisi)	Kaynaştırma Eğitimine Kaynaştırma Öğrenci Velisi Tutum Ölçeği	Destek Model	Kaynaştırma Eğitimine Kaynaştırma Öğrenci Velisi Tutum Ölçeği

Deneyisel çalışmalarda, öncelikli olarak test edilecek özelliğin belirlenmesi için öğrenme ortamının ve öğrenci özelliklerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da öğrenme ortamı konulara ve derse uygun olarak düzenlenmiş, test edilecek özellikler, çalışmanın amacına uygun olarak belirlenmiş ve öğrencilerin önbilgi ve hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınarak uygulama gerçekleştirilmiştir.

3.1.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Destek model kapsamında projenin başlangıcında öğretmenlere verilen seminerin ilk gününde öğretmenlere kaynaştırma eğitime ilişkin tutum ölçeği DBE uzmanları tarafından; amaçları açıklanarak ön test olarak uygulanmıştır. Destek model kapsamında projenin başlangıcında öğretmenlere verilen seminerin etkililiğini saptamak üzere hazırlanan bilgi testi; seminerin son gününde DBE uzmanları tarafından öğretmenlere uygulanmıştır. 2010–2011 öğretim yılının ilk ayında kaynaştırma projesi kapsamındaki okullardaki normal öğrencilere tutum ölçeği yine ön test olarak uygulanmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinin proje öncesi ve sonrası genel gelişimlerini saptamak üzere, her bir kaynaştırma öğrencisi için sınıf öğretmenlerine birer tane öğrenci değerlendirme formu dağıtılmıştır. Öğretmenler bu formları, öğrencilerin gelişim özelliklerini gözlemleyerek doldurmuşlardır. DBE uzmanları tarafından öğretmenlere öğrenci değerlendirme ölçeğinin objektif puanlanabilmesi için bire bir danışmanlık verilmiştir. Veli Tutum Ölçekleri, hazırlanan etkinlikler doğrultusunda okullara davet edilen velilere yine DBE uzmanları tarafından uygulanmıştır. Deneysel araştırma kapsamında kullanılan tüm ölçekler; proje bitiminde, ilgili araştırma gruplarına son test olarak tekrar uygulanmıştır.

Projenin başlangıcında 130 öğretmen, 200 normal öğrenci, 110 normal öğrenci velisi, 40 kaynaştırma öğrenci velisi ve 46 kaynaştırma öğrencisinin sınıf öğretmenlerine ilgili ölçekler ön test olarak uygulanmıştır. Ancak proje süresinin sonunda bazı öğretmenlerin başka yerlere tayin olmaları, çalışma grubunu oluşturan normal ve kaynaştırma öğrenci ve velilerinin proje kapsamındaki okullardan ayrılması nedeniyle son test uygulamalarında ön testlerden daha düşük sayıdaki bireylere ulaşılmıştır. Bu durum araştırma için bir sınırlılık oluşturmuştur.

3.1.3. VERİLERİN ANALİZİ VE YORUMLANMASI

Deneysel araştırma deseni gereği, uygulama sonrası son ölçümler yapıldıktan sonra, uygulama etkililiğini saptamak üzere gerekli istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Deney gruplarının ayrı ayrı ön-son test sonuçlarının karşılaştırılmasında İlişkili grup “t” testi işlemleri gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın deneysel araştırma modelinde olması nedeniyle tüm sonuçlar tek yönlü olarak sınılanmış ve anlamlılık düzeyi en az ,05 olarak alınmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarından elde edilen veriler; SPSS paket program ile istatistiksel analize tabii tutulmuştur.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇLAR

Yukarıda açıklanan alt amaçlara yönelik olarak yapılan uygulamalar ve elde edilen istatistik sonuçları, aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

1. TOHUM Otizm Vakfı tarafından öğretmenlere verilen yoğun seminerler; kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen bilgi düzeyini arttırmıştır. Bu kapsamda projenin başarıya ulaştığı söylenebilir. Ancak eğitim bir süreçtir, konuya ilişkin öğretmen eğitimlerinin gelecek günlerde yeni bilimsel gelişmeler temelinde tekrarlanması yararlı olacaktır. Bilgi sahibi olmak ile bu bilginin amaçlara uygun olarak etkin biçimde kullanılması birbirine bağlı olsa da; zaman zaman farklılaşabilmektedir de. Bu nedenle kaynaştırma eğitimi sırasında öğretmenlerin sınıf içinde de davranışsal açıdan değerlendirilmeleri yararlı olacaktır.
2. Proje kapsamında uygulanan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik tutum ölçeği sonuçları; genel toplamda, öğrenci akademik gelişimi, veliler ile ilişkiler ve öğrenci sosyal gelişimi üzerindeki etkiler boyutunda; proje sonunda olumlu bir gelişme göstermiştir. Ancak öğretmenlerin ön ve son testte kaynaştırma eğitimi sırasında yaşanan zorluklar konusundaki tutumları değişim göstermemiştir. Ön uygulamalarda öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik kendilik algıları daha yüksek iken, proje sonunda anlamlı düzeyde düşüş göstermiştir.
3. Proje kapsamında gerçekleştirilen sosyal etkinlikler, normal gelişen öğrenci velilerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde etkilemiştir. Normal öğrenci velileri; kaynaştırma eğitimini benimsemişlerdir. Bu eğitimin sadece kaynaştırma öğrencilerinin değil, kendi çocuklarının da sosyal gelişiminde etkili olduğu konusunda olumlu tutum geliştirmişlerdir.
4. Kaynaştırma eğitimi uygulanan sınıflarda eğitim gören çocuklar; proje sonunda; kaynaştırma eğitimi alan çocuklara ve bu eğitime yönelik olarak; daha üst düzeyde olumlu tutuma sahip olmuşlardır.
5. Uygulanan bu proje; hem normal öğrenci velilerinin hem de normal öğrencilerin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarını olumlu yönde etkilemiştir.
6. Kaynaştırma sınıfında eğitim gören kaynaştırma öğrencilerin velilerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumları ön testte daha olumlu iken, proje bitimindeki son testte düşüş göstermiştir. Kaynaştırma öğrenci velileri; yılsonunda beklentilerine cevap bulamadıkları için tutumları olumsuz yönde değişim göstermiştir.
7. Kaynaştırma öğrencilerinin bilişsel süreçlere bağlı yaşadıkları sorunlar; öğretmen algısına göre biraz düşüş göstermiştir. Ancak ortaya çıkan bu olumlu fark; istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde değişimi göstermemiştir.

4.2. ÖNERİLER

1. Kaynaştıırma eğitimine ilişkin öğretmen eğitimleri sistemli bir şekilde yenilenmelidir.
2. Öğretmenlerin; kaynaştıırma eğitiminin gereklerini yerine getirip getirmediikleri; yetkili uzmanlar (Örneğin, MEB tarafında görevlendirilen müfettişler) tarafından denetlenmelidir.
3. Kaynaştıırma eğitiminin yarattığı sorunlar; kaynaştıırma velileri ile odak grup çalışmaları yapılarak açığa çıkartılmalıdır.
4. Eldeki istatistiksel çalışmalar dolaylı olarak kaynaştıırma eğitiminde belirgin sorunların yařandđını göstermektedir. Gelecek günlerde; daha geniş çalışma gruplarına ulaşılarak bu sorunların neler olduğunun bilimsel olarak saptanması gerekmektedir. Hem odak grup hem de bilimsel araştırma sonuçlarına göre belirlenen sorunların bir an önce çözüümü için çalışmalara başlanmalıdır.
5. Özellikle MEB'in kaynaştıırma eğitiminin getirdiği sorunları çözmek adına etkin sorun çözücü önlemler alması gerekmektedir (Örneğin, sınıf kontenjanlarının düzenlenmesi, okulun alt yapısı, gerekli eğitsel düzenlemeler, özel eğitim destek hizmetleri vb.).
6. Kaynaştıırma öğrencilerinin bilişsel gelişimlerindeki farklılıkları belirlemek üzere, belirli kaynaştıırma tipi öğrencilerine göre ayrı eğitim programına dayalı değerlendirme formları düzenlenmelidir.
7. Sonuçta bu proje; İstanbul ili sınırları içinde sadece üç okul içinde uygulanıştır. Proje kapsamının genişletilmesi, bu uygulama sonuçlarının yeni araştırma sonuçları ile karşılaştırılması yararlı olacaktır.
8. İlköğretim okulu yetiştiren eğitim fakültelerinde kaynaştıırma eğitimine yönelik zorunlu dersler konmalıdır. Genç öğretmenlerin; kaynaştıırma eğitimine ilişkin daha olumlu tutum geliştirmeleri, alacakları bu dersler sayesinde olacaktır.
9. Destek model kapsamında görev alacak özel eğitim danışmanlarının; farklı engel gruplarının eğitimi üzerine bilgi ve beceriye sahip özel eğitim öğretmenleri arasından seçilmesi önemlidir.
10. Öğretmenlerin teorik eğitimlerde edindikleri bilgileri; uygulamaya dönüştürebilmeleri, farklı öğrenme ortamları deneyimlemeleri, müfredata dayalı öğretim düzenlemelerini doğrudan gözlemleyebilmeleri, özel eğitim yöntem ve teknikleri konusunda doğrudan gözlem yapabilmeleri amacıyla yapılan yerinde uygulamalı eğitimler çok önemlidir. Öğretmenlerin, özel gereksinimli çocukların ayrıştırılmış okullarda kaynaştıırma hazırlanmaları ve iyi kaynaştıırma örneklerini okullarda yerinde ziyaretlerle gözlemleri önemlidir.

5. EKLER

EK-1

KONU-1: KAYNAŞTIRMA YOLUYLA EĞİTİM

- Batu, S. & Kırcaali İftar, G. (2009). Kaynaştırma (2. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Courtade, G. (2010). Creating Access to General Curriculum for Students with Significant Cognitive Disabilities Through Inclusion. The Chime Institute, ABD.
- Eripek, S. (ED.) İlköğretimde Kaynaştırma, 107-124. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları 2007.
- Friend, M. & Bursuck, W. D. (2006). Including students with special needs Boston: Pearson.
- Järvinen, R. (2007). Current Trends in Inclusive Education in Finland. Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education Sinaia, Romania.
- Johannesson, I. A. (2010). "Strong, Independent, Able to Learn More ..." Inclusion and the construction of school students in Iceland as diagnosable subjects. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education, 27, 103-119.
- Kırcaali İftar, G. (1992). Kaynaştırma becerileri öz-değerlendirme aracı. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (1-2), 119-129.
- Mastropieri, M. A. & Scruggs, T. E. (2000). The Inclusive Classroom. NJ: Merrill.
- MEB (1997). 573 sayılı Özel Eğitim Kanun Hükmünde Kararname.
- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.
- MEB (2008). Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi.
- MEB-EARGED (2007). PISA 2006 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Ulusal Ön Rapor. Ankara: MEB.
- Nilsen, S. (2010). Moving Towards an Educational Policy for Inclusion? Main Reform Stages in the Development of the Norwegian Unitary School System. International Journal of Inclusive Education, 14, 479-497.
- OECD (2007). School Leadership for Systemic Improvement in Finland (Araştırma Raporu).
- Salend, S. J. (2005). Creating Inclusive Classrooms. NJ: Pearson. Scruggs & Mastropieri, 1996 (Akt: Mastropieri & Scruggs, 2000).
- Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2008). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Gelişimsel Yetersizlik Alanı ve Özel Eğitim Raporu, İstanbul.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Eğitim Hakkı El Kitabı.
- UNESCO (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Paris.

KONU-2: KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİ

- Akçamete, G. (Ed), (2009) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara Kök Yayıncılık.
- Avcı, H. (2009) İlköğretimde Özel Eğitim. Nobel Yayın Dağıtım.
- Batu, S. & Kırcaali İftar G. (2009). Kaynaştırma. Ankara Kök Yayıncılık.
- Diken İ. H.(2008) Özel Eğitim. Pegem Akademik Yayıncılık. Ankara.

- Güzel, R. (2003). Kaynaştıırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. A. Ataman (Ed), Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- MEB (1997). 573 sayılı Özel Eğitim Kanun Hükümünde Kararname.
- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.
- MEB (2008). Kaynaştıırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi.
- National Autistic Center, (2009) National Standarts Report. ABD: NAC.
- Özyürek, M. (2005). Olumlu Sınıf Yönetimi. Ankara Kök Yayıncılık.
- Özyürek, M. (2009). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarını Geliştirme. Ankara Kök Yayıncılık.
- Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2008). İlköğretimde Kaynaştıırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Gelişimsel Yetersizlik Alanı ve Özel Eğitim Raporu, İstanbul.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Eğitim Hakkı El Kitabı.
- Tüfekçioğlu, Ü. (2005). İşitme, Konuşma ve Görme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- UNESCO raporu: <http://www.unesco.org/en/inclusive-education/10-questions-on-inclusive-quality-education/>

KONU-3: KAYNAŞTIRMADA ÖĞRETİMİN DÜZENLENMESİ

- Aksoy, A. B. (1998). Okulöncesi Eğitime Ebeveyn Katılımının Sağlanması. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 2, 97-99.
- Batu, S. (2004). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarında Ekip Çalışmalarına Yer Verilmesi. O. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 31-44.
- Batu, S. (2004). Özel Eğitim Ve Ek Hizmetler. O. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 141-152.
- Batu, S. & Topsakal, M. (2004). Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci Ve Bir Danışmanlık Örneği. Özel Eğitim Dergisi, 4, 19-30.
- Giangreco, M.F., Edelman, S. W. Luiselli, T. E. & Macfarland, S. Z. C. (1997). Helping or Hovering? Effects of Instructional Assistant Proximity on Students with Disabilities. Exceptional Children, 64, 1: 59-66.
- Güzel Özmen, R. (2003). Kaynaştıırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. A. Ataman (Ed.), Özel Eğitime Giriş (51-83). Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Kampwirth, T. J. (1999). Collaborative Consultation in the Schools. New Jersey: Merrill.
- Kırcaali İftar, G. (1992). Özel Eğitimde Kaynaştıırma. Eğitim ve Bilim, 16: 45-50.
- Link, M. P. (1991). Is Integration Really the Least Restrictive Environment? Teaching Exceptional Children. 5, 3: 43-54.
- Mastropieri, M. A. & Scruggs, T. E. (2004). The Inclusive Classroom: Stragesies for Effective Instruction. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Smith, T. E. C., Polloway, E. A., Patton, J. R. & Dowdy, C. A. (1995). Teaching Students With Special Needs in Inclusive Settings. Boston: Allyn and Bacon.
- Wood, J. W. (2002). Adapting Instruction to Accommodate Students in Inclusive Settings. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

KONU-4: KAYNAŞTIRMADA DAVRANIŞ PROBLEMLERİNİN

ÜSTESİNDEN GELME

- Batu, S. (2008). Uyumsal Davranışlar ve İşlevsel Akademik Becerilerin Öğretimi, Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Ed. E. Tekin İftar, 181-198. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Batu, E. S. (2009). Erken Eğitimde Kaynaştırma (s. 469-479). E. S. Batu (Ed.) 0-6 Yaş Arası Down Sendromlu Çocuklar ve Gelişimleri. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kırcaali İftar, G. & Tekin İftar, E. (2009). İleri Derecede ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi. G. Akçamete (Ed.). Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim (527-544). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özen, A. (2008). Davranış Değiştirme ve Öğretim Sürecinde Aile (s: 63-79). E. Tekin İftar (Ed.), Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Uysal, A. (2008). Uygun Olmayan Davranışları Azaltma/Ortadan Kaldırma (s: 43-62). Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. E. Tekin İftar (Ed.). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

KONU-5: ÖZEL EĞİTİM DANIŞMANLIK SÜRECİ İLE İLGİLİ GÜNDEM

MADDELERİ

- Cook, R. E; Tessier, A. & Klein M. D. (1996). Adapting Early Childhood Curricula for Children in Inclusive Settings. Merrill, Columbus, Ohio.
- Kerr, M. M.; Nelson, C. M. (1998) Strategies for Managing Behavior Problems in the Classroom. Merrill, Columbus, Ohio.
- Krantz, P. J. (1997). Segregated Education, Integrated Education, Social Movements, and Science. In E. Tafa (Ed.), Inclusive Education for Children with Learning and Behavioral Problems. Athens: Ellinika Grammata.
- Krantz, P. J. & Rislely, T. R. (1997). Behavioral Ecology in the Classroom. In D. K. O. Leary (Ed.), Classroom Management: The Successful Use of Behavior Modification (Revised Ed.), pp. 349-366. NY: Pergamon Pres.
- McClannahan, L. E. & Krantz, P. J. (1994). The Princeton Child Development Institute. In S. L. Handleman (Ed.), Preschool Education Programs for Children with Autism (pp. 107-126). Austin, TX: Pro-Ed.
- McClannahan, L. E. (1997). Strategies for Integration: Building Repertoires That Support Co-education for Children with Autism. In E. Tafa (Ed.), Inclusive Education for Children with Learning and Behavioral Problems. Athens: Ellinika Grammata.
- Smith, T. E. C; Pollock, E. A.; Patton, J. R. & Dowdy, C. A. (2004). Teaching Students With Special Needs in Inclusive Settings Pearson Education, Inc. Boston.
- Stakes, R. ve Hornby, G (2000). Meeting Special Needs in Mainstream Schools. David Fulton Publishers. London.
- Wagner, S. (1999). Inclusive Programming for Elementary Students with Autism. Future Horizons, Inc. Arlington, TX.
- Young, J. M., Krantz, P. J., McClannahan, L. E. & Poulson, C. L. (1994). Generalized Imitation and Response Class Formation in Children with Autism. Journal of Applied Behavior Analysis, 27, 685-697.

EK-2**Kaynaştıırma Öğretmenlerinden İstenen Önbilgiler:**

Adı-Soyadı: _____.

Telefon: _____.

E-Posta: _____.

Eğitim Zamanınız:

Sabahçı Öğlenci Tam gün

1- Sınıf Öğretmeni iseniz kaçınıcı sınıfları okutuyorsunuz?

. _____.

. _____.

2- Branş Öğretmeni iseniz hangi gün/günler, hangi kaynaştıırma öğrencisinin dersine giriyorsunuz?

. _____.

. _____.

3- Dersine girdiğiniz kaç tane kaynaştıırma öğrencisi var?

. _____.

. _____.

4- Kaynaştıırma öğrencisinin/öğrencilerinin tanıları ve yaşları hakkında bilgi verir misiniz?

. _____.

. _____.

5- Kaynaştıırma öğrencisinin bulunduğu sınıfın sınıf mevcudu kaç?

. _____.

. _____.

6- Kaynaştıırma öğrencisinin aldığı kaynaştıırma eğitimi tam zamanlı mı, yarı zamanlı mı?

. _____.

. _____.

7- Kaynaştıırma öğrencisini ne kadar süredir tanyorsunuz?

. _____.

. _____.

EK-3

KİTAP LİSTESİ

Kök Yayıncılık, Ankara:

- Akçamete, G. (Ed.): Özel Eğitim
- Batu, S. (Ed.): 0-6 Yaş Arası Down Sendromlu Çocuklar ve Gelişimleri
- Batu, S. & Kırcaali İftar, G: Kaynaştırma
- Cavkaytar, A: Özel Eğitime Giriş
- Çiftçi, İ. & Sucuoğlu, B: Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi
- Erbaş, D., Kırcaali İftar, G. & Tekin İftar, E: İşlevsel Değerlendirme: Davranış Sorunlarıyla Başa Çıkma ve Uygun Davranışlar Kazandırma Süreci
- Özen, A. & Tavlar, Ö: Oyun Temelli Etkinlikler
- Özyürek, M: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları
- Özyürek, M: Olumlu Sınıf Yönetimi
- Özyürek, M: Problem Davranışları Değiştirme
- Sucuoğlu, B. (Ed.): Zihin Engelliler ve Eğitimleri
- Topbaş, S: Dil ve Kavram Gelişimi
- Tuncer, T. & Altunay, B: Kavram Öğretimi
- Varol, N: Beceri Öğretimi ve Özbakım
- Vuran, S. & Çelik, S: Örneklerle Kavram Öğretimi
- Yıkılmış, A: Matematik Öğretimi

Sistem Yayıncılık: İstanbul

- McClanahan, L.E. & Krantz, P.J. (2010) Otizmlı Çocukların Eğitiminde Etkinlik Çizelgelerinin Kullanımı: Bağımsızlık, Seçim, Sosyal Etkileşim.
- McClanahan, L.E. & Krantz, P.J. (2010) Otizmlı Çocuklara Konuşma Becerilerinin Öğretimi: Replikler ve Replik Silikleştirme

AÖF Yayınları, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir:

- Eripek, S. (Ed.): İlköğretimde Kaynaştırma
- Eripek, S. (Ed.): Özel Eğitim
- Tekin İftar, E. (Ed.): Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi

EK-4

Öğrencilere Yönelik Rehberlik Etkinlikleri

BİRBİRİMİZDEN FARKLIYIZ

Oya ile annesi elbise almak için çarşıya çıkmışlardı. Oya'nın boyu yaşlarına göre kısaydı. Beğendiği elbiseler boyuna uzun geliyordu. Bu yüzden Oya'ya elbise alamadılar. Oya okula gitti. Ders sırasında arkadaşlarını izledi

BİRBİRİMİZDEN FARKLIYIZ

- Halil şişman ve yardımsever bir çocuk.
- Can çok duygusaldı.

BİRBİRİMİZDEN FARKLIYIZ

- Bazılarımız gözlüklü, bazılarımız gözlüksüz olabilir.
- Bazılarımız esmer, bazılarımız beyaz tenli olabilir.
- Bazılarımız sakar, bazılarımız renkli gözlü, bazılarımız utangaç olabilir.

BİRBİRİMİZDEN FARKLIYIZ

- Okulumuzda ya da sınıfımızda az gören, zor işiten, geç anlayan, çok hareketli, yürüyemeyen, konuşması zor anlaşılan arkadaşlarımız da olabilir. Bu arkadaşlarımızı daha iyi tanımak ve anlamak ister misiniz?

BİRBİRİMİZDEN FARKLIYIZ

- Şimdi sizinle canlandırma çalışmaları yapacağız.
- Böylece görme engelli, işitme engelli, fiziksel engelli, zihinsel engelli, otizmlı, dil ve konuşma bozukluğu olan arkadaşlarımızı daha iyi anlayıp onlara yardımcı olabilirsiniz.

Fiziksel Engelli Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımız el ve ayak kaslarını bizim gibi kullanamayabilir.
- Şimdi bir çalışma yapacağız
- Herkes yazı yazmadığı eline kalemi alsın ve söylediklerimi hızlı hızlı yazmaya çalışsın.
- Neler hissettiniz!

Zihinsel Engelli Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımız biraz geç anlayabilirler ya da söylediklerimizi onlara çok karmaşık gelebilir.
- Şimdi bir çalışma yapacağız
- Size bir reçete okutacağım ve ne anladığınızı soracağım.

Az Gören Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımızın görme konusunda sıkıntı yaşayabilir.
- Şimdi sizinle bir çalışma yapalım.
- Şimdi bir gözünüzü kapatın, diğer gözünüzle size vermiş olduğum kartondan tahtaya yazacağım yazıları okumaya çalışın.
- Neler hissettiniz anlatın.

Görme Engelli Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımız çok daha az görebilir.
- Şimdi bir çalışma yapalım.
- İki kişilik gruplar oluşturalım. Birinizin gözlerini kapatalım. Diğeri ona rehberlik etsin.
- Neler hissettiniz, anlatın.

İşitme Engelli Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımız daha az duyar.
- Şimdi sizinle bir çalışma yapalım.
- Kulaklarınızı pamukla tıkayın ve benim söylediklerimi tekrarlayın.
- Neler hissettiniz, anlatın.

Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımızın konuşurken zorlanabilirler.
- Şimdi sizinle bir çalışma yapalım.
- İki kişilik gruplar olalım, isteklerimizi konuşmadan sadece jest ve mimiklerle anlatmaya çalışın.
- Neler hissettiniz, anlatın.

Otizmlı Öğrenciler

- Bazı arkadaşlarımız sizin konuştuklarınızı anlamayabilir.
- Sizin oyun ve kurallarınızı anlamayabilir. Sizin farklı hareketleri olabilir.
- Şimdi bir film izleyelim
- Neler düşünüyorsunuz, anlatın.

Kaynakça

- Aksoy, A.B. (1998). Okulöncesi eğitimde öğrencinin katılımının sağlanması. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 2, 57-59.
- Batu, S. ve Toprakçı, M. (2004). Özel eğitimde öğretmenliği süreci ve bir danışmanlık süreci. Özel Eğitim Dergisi, 4, 19-30.
- Batu, S. (2004). Bireyselleştirilmiş eğitim programlarında ekip çalışmalarına yer verilmesi. Ö. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını, 11-14.
- Batu, S. (2004). Özel eğitim ve ek hizmetler. Ö. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Yayını, 141-157.
- Giangreco, M.F., Edelman, S.W., Jusell, T.E. ve Macfarland, S.Z.C. (1997). Helping or hindering? Effects of instructional assistant proximity on students with disabilities. Exceptional Children, 64, 1-59-66.

- Güzel Ömen, R. (2003). Eğitimde ortamlarında zihinsel engelliler. A. Anıvar (Ed.), Özel eğitimde giriş (51-83). Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Kump, T.J. (1999). Collaborative consultation in the schools. New Jersey: Merrill.
- Kırgeçli-Far, G. (1992). Özel eğitimde kaynaştırma. Eğitim ve Bilim, 15, 42-50.
- Link, M.F. (1991). Is integration really the least restrictive environment? Teaching Exceptional Children, 5, 3, 43-54.
- Mastropieri, M.F. ve Scruggs, T.E. (2004). The inclusive classroom: Strategies for effective instruction. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Smith, T.E.C., Patton, E.A., Patton, J.D. ve Dowdy, C.A. (1995). Teaching students with special needs in inclusive settings. Boston: Allyn and Bacon.
- Wood, J.W. (2002). Adapting instruction to accommodate students in inclusive settings. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

6. KAYNAKÇA

- Aksoy, A.B. (1998). Okulöncesi Eğitime Ebeveyn Katılımının Sağlanması. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 2, 97-99.
- Akçamete, G. (Ed), (2009) Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim. Ankara Kök Yayıncılık.
- Aksoy, A.B. (1998). Okulöncesi Eğitime Ebeveyn Katılımının Sağlanması. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 2, 97-99.
- Avcı, H. (2009) İlköğretimde Özel eğitim. Nobel Yayın Dağıtım.
- Batu, S. (2004). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarında Ekip Çalışmalarına Yer Verilmesi. O. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 31-44.
- Batu, S. (2004). Özel Eğitim ve Ek Hizmetler. O. Gürsel (Ed.) Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Geliştirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 141-152.
- Batu, S. (2008). Uyumsal Davranışlar ve İşlevsel Akademik Becerilerin Öğretimi, Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Ed. E. Tekin İftar, 181-198. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Batu, E.S. (2009). Erken Eğitimde Kaynaştırma (s. 469-479). E.S. Batu (Ed.) 0-6 Yaş Arası Down Sendromlu Çocuklar ve Gelişimleri. Ankara: Kök Yayıncılık
- Batu, S. & Topsakal, M. (2003). Özel Eğitim Danışmanlığı Süreci ve Bir Danışmanlık Örneği. Özel Eğitim Dergisi, 4, 19-30.
- Batu, S. & Uysal, A. (2009). Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim (527-544). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Batu, S. & Kırcaali İftar, G. (2009). Kaynaştırma (2. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Cook, R.E; Tessier, A. & Klein M. D. (1996). Adapting Early Childhood Curricula for Children in Inclusive Settings. Merrill, Columbus, Ohio.
- Courtade, G. (2010). Creating Access to General Curriculum for Students with Significant Cognitive Disabilities Through Inclusion. The Chime Institute, ABD.
- Diken, İ. H. (2008). Özel Eğitim. Pegem Akademik Yayıncılık. Ankara
- Diken, İ. H. (2009). Examining School Counselors Sense of Self-Efficacy Regarding Psychological Consultation and Counseling in Special Education. Elementary Education Online, 8(3), 709-719.
- Eripek,S. (2007) (Ed.) İlköğretimde Kaynaştırma,107-124. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Ersever, H. (1993). Kaynaştırmama: Özel Eğitime Bir Alternatif Olarak Önleme ve Erken Müdahale. Özel Eğitim Dergisi 1(3), 30-42
- Friend, M. & Bursuck, W. D. (2006). Including Students With Special Needs Boston: Pearson.
- Giangreco, M.F., Edelman, S.W. Luiselli, T.E. & Macfarland, S.Z.C. (1997). Helping or Hovering? Effects of Instructional Assistant Proximity on Students with Disabilities. Exceptional Children, 64, 1: 59-66.
- Gözün, Ö. & Yıkıms, N. (2004). İlköğretim Müfettişlerinin Kaynaştırma Uygulamasına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. 14. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri, Bolu.
- Güzel, R. (2003). Kaynaştırma Ortamlarında Öğretimsel Düzenlemeler. A. Ataman (Ed), Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş. Ankara. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Järvinen, R. (2007). Current Trends in Inclusive Education in Finland. Regional Preparatory Workshop on Inclusive Education Sinaia, Romania.
- Johannesson, I. A. (2010). "Strong, Independent, Able to Learn More ...". Inclusion and the Construction of School Students in Iceland as Diagnosable Subjects. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 27, 103-119.
- Kampwirth, T.J. (1999). *Collaborative Consultation in the Schools*. New Jersey: Merrill.
- Kerr, M. M. & Nelson, C. M. (1998) *Strategies for Managing Behavior Problems in the Classroom*. Merrill, Colombus, Ohio.
- Kırcaali İftar, G. (1992). Kaynaştırma Becerileri Öz-Değerlendirme Aracı. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1-2), 119-129.
- Kırcaali İftar, G. (1992). Özel Eğitimde Kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim*, 16: 45-50.
- Kırcaali İftar, G. & Tekin İftar, E. (2009). İleri Derecede ve Çoklu Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi. G. Akçamete (Ed.).
- Krantz, P.J. (1997). Segregated Education, Integrated Education, Social Movements, and Science. In E. Tafa (Ed.), *Inclusive Education for Children with Learning and Behavioral Problems*. Athens: Ellinika Grammata
- Krantz, P. J., & Risley, T. R. (1997). Behavioral Ecology in the Classroom. In D. K. O. Leary (Eds.), *Classroom Management: The Successful Use of Behavior Modification (Revised Ed.)*, pp. 349-366. NY: Pergamron Pres.
- Link, M. P. (1991). Is Integration Really the Least Restrictive Environment? *Teaching Exceptional Children*, 5, 3: 43-54.
- Mastropieri, M. A. & Scruggs, T. E. (2000). *The Inclusive Classroom*. NJ: Merrill.
- Mastropieri, M.A. & Scruggs, T.E. (2004). *The Inclusive Classroom: Stragesies for Effective Instruction*. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- McClannahan, L. E., & Krantz, P. J. (1994). The Princeton Child Development Institute. In S. L. Handleman (Eds.), *Preschool education programs for children with autism* (pp.107-126). Austin, TX: pro-ed.
- McClannahan, L.E. (1997). Strategies for Integration: Building Repertoires that Support Co-Education for Children with Autism. In E. Tafa (Ed.), *Inclusive Education for Children with Learning and Behavioral Problems*. Athens: Ellinika Grammata.
- MEB (1997). 573 Sayılı Özel Eğitim Kanun Hükmünde Kararname
- MEB (2006). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
- MEB (2008). Kaynaştırma Yoluyla Eğitim Uygulamaları Genelgesi
- MEB EARGED (2007). PISA 2006 Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı Ulusal Ön Rapor. Ankara: MEB.
- National Standards Report. (2009). *The National Standards Project- Adressing The Need Evidence Based Practice Guidelines For Autism Spectrum Disorders* The National Autism Centers. Randolph, MA.
- Nilsen, S. (2010). Moving Towards an Educational Policy for Inclusion? Main Reform Stages in the Development of the Norwegian Unitary School System. *International Journal of Inclusive Education*, 14, 479-497.
- OECD (2007). *School Leadership for Systemic Improvement in Finland (Araştırma Raporu)*.
- Orel A., Teret G., Zerey Z. (2004). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1) 23-33

- Özen, A. (2008). Davranış Değiştirme ve Öğretim Sürecinde Aile (s: 63–79). E. Tekin İftar (Ed.), Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özyürek, M. (2005). Olumlu Sınıf Yönetimi. Ankara Kök Yayıncılık.
- Özyürek, M. (2009). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarını Geliştirme. Ankara Kök Yayıncılık.
- Pınar Sazak, E. & Yıkmiş, A. (2004). İlkokul Müdürlerinin Kaynaştırma Uygulamasına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi. 14. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde Sunulmuş Bildiri, Bolu.
- Saban, A. (2000). Hizmet-içi Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. Milli Eğitim Dergisi: yayim.meb.gov.tr. Erişim: 20.07.2011
- Salend, S. J. (2005). Creating Inclusive Classrooms. NJ: Pearson. Scruggs & Mastropieri, 1996
- Sart, H. & Arkadaşları (2004). Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede?: Eğitimciye Öneriler. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6–9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya
- Smith, T. E. C., Polloway, E. A., Patton, J.R. & Dowdy, C. A. (1995). Teaching Students With Special Needs in Inclusive Settings. Boston: Allyn and Bacon.
- Smith, T. E. C.; Polloway, E. A.; Patton, J. R. & Dowdy, C. A. (2004). Teaching Students With Special Needs in Inclusive Settings Pearson Education, Inc. Boston
- Stakes, R. & Hornby, G (2000). Meeting Special Needs in Mainstream Schools. David Fulton Publishers. London.
- Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2008). İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Gelişimsel Yetersizlik Alanı ve Özel Eğitim Raporu, İstanbul.
- TOHUM (Türkiye Otizm Erken Tanı ve Eğitim Vakfı). (2010). Eğitim Hakkı El Kitabı
- Tüfekçioğlu, Ü. (2005). İşitme, Konuşma ve Görme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- UNESCO (1994). The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education. Paris.
- UNESCO Raporu: <http://www.unesco.org/en/inclusive-education/10-questions-on-inclusive-quality-education/>
- Uysal, A. (2008). Uygun Olmayan Davranışları Azaltma/Ortadan Kaldırma (s: 43–62). Davranış ve Öğrenme Sorunu Olan Çocukların Eğitimi. E. Tekin İftar (Ed). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Wagner, S. (1999). Inclusive Programming for Elementary Students with Autism. Future Horizons, Inc. Arlington, TX.
- Wood, J.W. (2002). Adapting Instruction to Accommodate Students in Inclusive Settings. New Jersey: Merrill Prentice Hall
- Young, J.M., Krantz, P.J., McClannahan, L.E. & Poulson, C.L. (1994). Generalized Imitation and Response Class Formation in Children with Autism. Journal of Applied Behavior Analysis, 27, 685-697.